

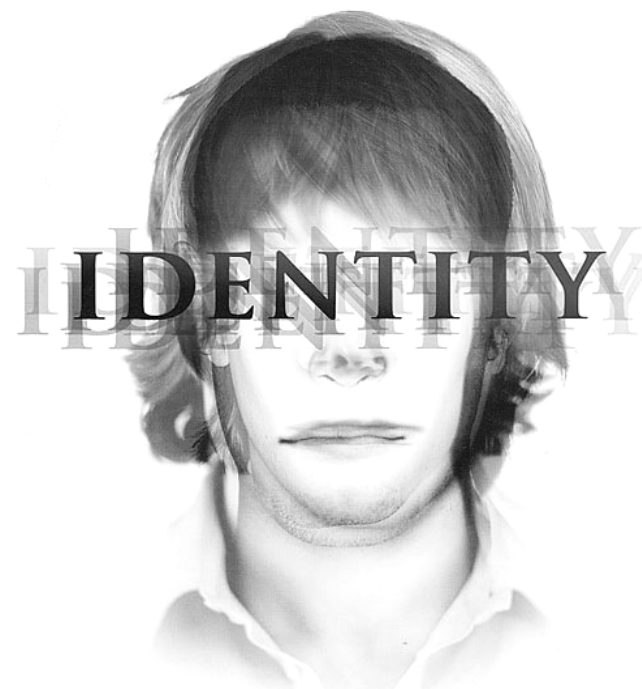
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

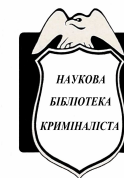
А.В. КОФАНОВ
О.Л. КОБИЛЯНСЬКИЙ

➔ **А. Кофанов, О. Кобилянський**
КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

- А. Кофанов, О. Кобилянський
ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КРИМІНАЛІСТИЦІ
- А. Кофанов, В. Назаров
ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
- А. Кофанов, О. Волошин, О. Літвінова
ТРАСОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
- С. Хільченко, А. Кофанов
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ
- А. Кофанов, О. Волошин, О. Літвінова
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
- С. Мендус, Є. Свобода
КРИМІНАЛІСТИЧНА РЕЄСТРАЦІЯ
- З. Меленевська, Є. Свобода, А. Кофанов
СУДОВЕ ПОЧЕРКОЗНАВСТВО
- О. Воробей, А. Кофанов
ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ
- О. Кофанова
ВИКОРИСТАННЯ (ЗАСТОСУВАННЯ) СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З КУЛЬТУРНИМИ ЦІННОСТЯМИ
- О. Кобилянський, А. Кофанов
КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ТА ВІДЕОЗАПИС
- О. Кобилянський, А. Кофанов
НАУКОВО-ДОСЛІДНА ФОТОГРАФІЯ
- А. Кофанов, О. Волошин
ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ
- С. Хільченко, А. Кофанов
МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОШИРЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ
- А. Кофанов, О. Волошин
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
- А. Кофанов, О. Кобилянський, О. Кофанова
КРИМІНАЛІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА МЕТАЛЕВИХ ГРОШОВИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНИ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ СЛІДІВ ЗАПАХУ ЛЮДИНИ
- А. Кофанов, О. Кобилянський, П. Біленчук
ЗАСТОСУВАННЯ ОДОРОЛОГІЇ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ДОСЛІДЖЕННЯ НАФТОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ,
ОБ'ЄКТІВ ВОЛОКНИСТОЇ ПРИРОДИ ТА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛА, КЕРАМІКИ, ПЛІАСТМАС, ГУМ ТА ВИРОБІВ З НИХ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ З НИХ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДЕРМАТОГЛІФІКИ У КРИМІНАЛІСТИЦІ
- А. Кофанов, О. Кобилянський
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ТАКТИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ)
- А. Кофанов, С. Хільченко
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ОРГАНАМИ
ДІЗНАННЯ ТА СЛІДСТВА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
- А. Кофанов, С. Хільченко
МІКРОЧАСТКИ – ЇХ ЗНАЧЕННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ
- А. Кофанов, В. Індюкова
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕЯКИХ РІДИН БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

**«НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КРИМІНАЛІСТА»
презентує підручники, монографії, навчальні
посібники в таких галузях знань:**

- Серія „Людина, право, суспільство”
- Серія „Економіка, фінанси, право”
- Серія „Безпека людини, суспільства, держави”
- Серія „Національна і міжнародна безпека”
- Серія „Міжнародне співробітництво”
- Серія „Мас-медіа”
- Серія „Криміналістична освіта XXI століття”
- Серія „Криміналістична наука в цивільному, арбітражному та кримінальному процесі”
- Серія „Міжнародна і вітчизняна злочинність”
- Серія „Запобігання, протидія, розслідування злочинів”
- Серія „Автоматизація, комп’ютеризація, інформатизація”
- Серія „Зброезнавство і мисливствознавство”
- Серія „Культура, мистецтво, право”
- Серія „Власність, земля, право”
- Серія „Криміналістичне забезпечення”

**Тел. (067) 573-83-07
Тел./факс: (044) 468-31-21
E-mail: peregin@mail.ru**

Навчальне видання

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ
СЛІДЧИХ І КРИМІНАЛІСТІВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Андрій Віталійович КОФАНОВ
Олег Леонідович КОБИЛЯНСЬКИЙ

А.В. КОФАНОВ
О.Л. КОБИЛЯНСЬКИЙ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

Методичні рекомендації

В авторській редакції

Підписано до друку 03.04.2010
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво „КИЙ”
Адреса: 0436, Київ-136,
вул. М. Василенка, 7, к. 816.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1168 від 24.12.2002 р.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

Методичні рекомендації

Київ 2010

X 629.4
K 74

Методичні рекомендації підготовлено на кафедрі криміналістичної техніки Навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів Київського національного університету внутрішніх справ, схвалено та затверджено Вченою радою Навчально наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів КНУВС (протокол № 7 від 31.03.2010 року).

Рецензенти:

Стояновський В.В. – начальник науково-дослідного експертно-криміналістичного центру, полковник міліції (ГУ МВС України в м. Києві).

Ієрусалімов І.О. – начальник кафедри досудового розслідування ННІПСК, к.ю.н., доцент (Київський національний університет внутрішніх справ).

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

K 74 Криміналістична ідентифікація. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія „Криміналістичне забезпечення”).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та практичні аспекти криміналістичної ідентифікації. Проаналізовано генезис, загальнотеоретичні питання та прикладне значення криміналістичної ідентифікації.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

X 629.4

23. Салтевський М.В. Об'єкти ідентифікації і встановлення групової приналежності. – К., 1965.

24. Сегай М.Я. Методологія судової ідентифікації. – К., 1970.

25. Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации. – П.: ЛГУ, 1986. – 105 с.

26. Селиванов Н.А., Грабовский В.Д. и др. Теория криминалистической дифференциации и дидактические вопросы специальной подготовки сотрудников БХСС. – Горький, 1980.

27. Судова медицина / За ред. А.С. Лісового. – К., 1999.

28. Терзиев Н.В. Идентификация в криминалистике // Сов. гос. и право. – 1948. № 12. – С. 36-45.

29. Торвальд Ю. Век криминалистики / Пер. с нем. И. Власова, Л. Пэк. – М.: Прогресс, 1991. – 323 с.

30. Шевченко Б.И. Теоретические основы трассологической идентификации в криминалистике. – М., 1975.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінально-процесуальний кодекс України / За ред. В.М. Тертишника. – К.: А.С.К., 2007.
2. Криміналістика / За ред. П.Д. Біленчука. – К., 1998.
3. Криминалистика. Техника и тактика расследования преступлений. – М., 1935.
4. Криміналістика і судова експертиза, вип. 6. – К., 1969. Прищепа В.М., Сегай М.Я. Процесуальні і криміналістичні підстави ідентифікаційних дій слідчого.
5. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Т.ІІ. – М., 1978.
6. Белкин Р.С. Курс криминалистики: В. 3 т. – М.: Юристъ, 1997. Т. 2. – 464 с.
7. Белкин Р.С. История отечественной криминалистики. – М.: Норма, 1999. – 496 с.
8. Вінберг А.І. Питання теорії і практики судової експертизи // Радянська держава і право. – 1961, №6.
9. Винберг А.И. Криминалистическая экспертиза письма. – М.: Академия, 1940. – 160 с.
10. Винберг А.И. Криминалистическая экспертиза в советском уголовном процессе. – М.: Госюриздат, 1956. – 220 с.
11. Колдин В.Я. Идентификация при производстве криминалистических экспертиз. – М.: Госюриздат, 1957. – 152 с.
12. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
13. Крылов И.Ф. Были и легенды криминалистики – Л.: ЛГУ, 1987. – 216 с.
14. Крылов И.Ф. Криминалистические учения о следах. – Л., 1976
15. Кудрявцев В.П. Объективная сторона преступления. – М.: Госюриздат, 1960.
16. Котюк І.І. Теоретичні аспекти криміналістичної ідентифікації: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 208 с.
17. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования. – М.: Юрид. лит., 1973. – 216 с.
18. Митричев В.С. Криминалистика на службе следствия, вып. 15. – М.: Госюриздат, 1961.
19. Пучков В.А. Идентификационные и технические схемы исследования материалов в судебной экспертизе // Материалы всесоюзной научной конференции. Ч. 3. – М., 1972.
20. Потапов С.М. Принципи криміналістичної ідентифікації / Радянська держава і право. – 1940, №1.
21. Потапов СМ. Введение в криминалистику. – М.: РИО ВЮА-КА, 1946. – 46 с.
22. Салтевський М.В. Ідентифікація і встановлення групової приналежності. – Х., 1965.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Наукові та історичні аспекти формування	
криміналістичної ідентифікації.....	5
1.1. Історія розвитку криміналістичної ідентифікації	5
1.2. Сучасний період розвитку криміналістичної	
ідентифікації.....	10
Розділ 2. Загально теоретичні питання криміналістичної	
ідентифікації.....	16
2.1. Криміналістична ідентифікація (ототожнення): поняття,	
загальна характеристика, наукові основи.....	16
2.2. Об'єкти криміналістичної ідентифікації	18
2.3. Суб'єкти криміналістичної ідентифікації	22
2.4. Види і стадії криміналістичної ідентифікації	24
2.5. Структура ідентифікаційного процесу	28
Розділ 3. Прикладне значення криміналістичної ідентифікації	33
3.1. Взаємодія слідчих, судів і експертів при застосуванні	
методів ідентифікаційного дослідження.....	33
3.2. Значення криміналістичної ідентифікації для розкриття	
і розслідування злочинів.....	39
Висновок	45
Список використаної літератури	46

Основною метою даної роботи є узагальнення і систематизація великого науково-практичного матеріалу, що накопичився впродовж багатьох років, який потребує подальшого дослідження з урахуванням сучасних загальнотеоретичних досягнень науки в цілому і криміналістики зокрема з тим, щоб стати основою для вироблення й теоретичного обґрунтування рекомендацій практичного характеру, спрямованих на підвищення ефективності ідентифікаційного процесу та здійснення контролю за проведенням ідентифікаційних експертиз при розслідуванні кримінальних справ.

Отже, проведене дослідження дасть змогу уточнити, процесуальну та криміналістичну сутність, структуру і механізм ідентифікаційного процесу як методу наукового пізнання і засобу доказування в кримінальному судочинстві; конкретизувати основні поняття, які функціонують у теорії криміналістичної ідентифікації та характеристики ідентифікаційних дій із загальнонаукової, процесуальної і криміналістичної точок зору; дослідити загальнонаукові, криміналістичні, процесуальні та організаційні передумови криміналістичної ідентифікації й уточнити її місце в системі засобів пізнання і доказування; розглянути форми криміналістичної ідентифікації і показати їх функції у сфері кримінального судочинства; конкретизувати структуру ідентифікаційного процесу та сформулювати рекомендації щодо його організації і проведення.

Відомо, що подія будь-якого злочину закономірно відображається в матеріальній обстановці місця події і в свідомості людей, які або спостерігали його самі, або чули про нього від когось. На цій підставі говорять про матеріальні та ідеальні відображення.

Зрозуміло, що саме ідеальні та матеріальні відображення розслідуваної події і є джерелом знань про злочин й осіб, які до нього причетні.

В ході роботи з пошуку, фіксації, дослідження, оцінювання, використання слідів розслідуваної події найскладніше і відповідальніше завдання полягає в тому, щоб знайти саме ті сліди, які відносяться до розслідуваної події, відокремивши їх від тих, які не стосуються справи. Для встановлення того, що виявлений об'єкт і є шуканий, використовуються різні пізнавальні прийоми. Один з них ідентифікація як процедура дослідження об'єктів з метою встановлення їх індивідуальності, тобто наявності чи відсутності тотожності. Ідентифікувати, значить встановити, що об'єкт саме той за який його сприймають. Положення, що пояснюють суть і зміст ототожнення, склались в криміналістичну теорію, яка є порадиником для практичного здійснення процедури ідентифікації.

Теоретичні висновки, сформульовані в роботі, орієнтують на використання основних принципів методології пізнання у практиці здійснення ідентифікаційного процесу і спрямовані на вдосконалення на їх основі методик ідентифікаційних досліджень, а в підсумку встановлення істини у процесі судочинства.

В методичних рекомендаціях розглянуті наукові та історичні аспекти формування криміналістичної ідентифікації, її теоретичні основи та прикладне значення.

В даній роботі були розглянуті наукові та історичні аспекти формування криміналістичної ідентифікації, її теоретичні основи та прикладне значення.

Особливості ідентифікації в криміналістиці на відміну від інших наук полягає в тому, що метою криміналістичної ідентифікації є індивідуальне ототожнення, тобто встановлення тотожності конкретного об'єкта.

Отже, ідентифікація це процедура встановлення тотожності індивідуально визначеного об'єкта, який має стійку зовнішню будову.

Встановлення групової приналежності це процедура віднесення об'єкта до певного виду, класу, групи, роду. Є сходинкою на шляху встановлення тотожності, проте може бути і самостійним дослідженням.

Встановлення тотожності чи групової приналежності здійснюється не лише експертним шляхом, а й іншими слідчими та оперативно-розшуковими заходами.

Криміналістична ідентифікація здійснюється як в процесуальній (експертна, слідча, судова), так і непроцесуальній (при попередньому дослідженні об'єктів, перевірках за обліками, в ході оперативно-розшукових заходів) формах.

Таким чином, на підставі аналізу та систематизації досліджених наукових джерел були узагальнені питання щодо історичних аспектів розвитку криміналістичної ідентифікації, її сутності та завдання.

В межах дослідження теоретичних основ криміналістичної ідентифікації були об'єднані існуючі теорії щодо поняття криміналістичної ідентифікації, механізму її проведення.

В межах наукового дослідження на підставі опрацьованих джерел їх систематизації та аналізу були також висвітлене прикладне значення криміналістичної ідентифікації. В цьому напрямку дослідження визначені взаємозв'язок методів ідентифікації та її значення в розкритті та розслідуванні злочинів.

автомашини до часток її фарби на пошкоджених предметах тощо). Об'єкт, який сприймає вплив, в свою чергу не залишається пасивним в процесі розвитку причинного зв'язку і сам активно впливає на сприймаючий об'єкт, створюючи в ньому більш-менш значні зміни. Зміни сприймаючого об'єкта під впливом сприймаючого є вторинними, а за напрямком зворотними (зустрічними). При зворотному впливі об'єкти нібито міняються місцями (сприймаючий стає впливаючим, впливаючий сприймаючим). Проте це не означає, що причина і наслідок можуть мінятися місцями. Внаслідок незворотності причинного зв'язку зустрічний вплив призводить до формування нового причинно-наслідкового відношення і нової пари об'єктів ідентифікації.

Розмежування прямого і зворотного спричинення має суттєве значення для кримінально-правового аналізу причинного зв'язку.

Значення ідентифікації в аналізі причинних зв'язків у кримінальній справі залежить також від форми висновку про тотожність. Наявність причинного зв'язку може бути встановлено лише на основі достовірного висновку про індивідуальну тотожність. Ймовірні висновки про тотожність і висновки про групову тотожність використовуються для встановлення причинного зв'язку в сукупності з іншими доказами.

За допомогою криміналістичної ідентифікації може бути простежений причинний зв'язок матеріальних елементів, які відносяться не лише до одного, але і до різних злочинів. Встановлення за допомогою ідентифікації факту використання при вчиненні різних злочинів одних і тих самих засобів чи знарядь чи факту вчинення різних злочинів однією і тією самою особою чи злочинною групою має суттєве значення. Інформація зібрана, при розслідуванні однієї справи, допомагає в розкритті і розслідуванні інших злочинів, при цьому іноді доцільно об'єднання справ в одне провадження, що дозволяє забезпечити їх всебічне дослідження.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

1.1. Історія розвитку криміналістичної ідентифікації.

Історія розвитку криміналістичної ідентифікації бере свій початок з 80-х років XIX століття у Франції. Коли у 1879р. Альфонс Бертільон, письменник Першого відділення поліцейської префектури Парижа, вивів криміналістику з кута, в який вона тоді зайшла. В той час французька кримінальна поліція вважалась коліскою кримінальної поліції взагалі, а її 70-річна історія брала початок з часів Наполеона. У 1810 році, коли через наполеонівські війни ослабли всі соціальні зв'язки і хвиля злочинності загрожувала охопити увесь Париж, настав поворотний момент в долі однієї людини Сорте Ежена Франсуа Відока. Він був арештантом і роками жив пліч-о-пліч з найнебезпечнішими злочинцями тих років. У 1799 році втік з тюрми і прожив десять років в Парижі, проте всі ці роки колишні сокамерники погрожували, що видадуть його владі. Зненавидівши шантажистів і побоюючись погроз злочинців, він зробив найрішучіший крок у своєму житті: пішов до префектури поліції Парижа і запропонував використати для боротьби зі злочинністю набутий ним за довгі роки ув'язнення багатий досвід та знання кримінального світу. За це він просив позбавити його від загрози арешту за минулі роки.

Протягом 20 років організація Відока (яка в подальшому почала називатись «Сюрте») розросталась та міцніла, її засновник збирав та накопичував інформацію про кожного злочинця. Архів Відока перетворився у гігантську бюрократичну машину. Гори паперу в безладді валялися в темних приміщеннях префектури. Тут на кожного виявленого злочинця була заведена картка. До неї заносилось: прізвище, вид вчиненого злочину, судимості, опис зовнішності; в сумі таких карток було зібрано біля п'яти мільйонів і їх кількість все збільшувалась. Дана картотека перетворилась в основний засіб ідентифікації злочинців. Проте картотека настільки збільшилась, що стала майже не придатною для використання. Систематизація її за прізвищами стала беззмістовна, оскільки злочинці весь час змінювали свої прізвища. Систематизація за віком, категоріями злочинців і способом вчинення ними злочинів теж не була придатна, оскільки не дозволяла розділяти картотеку на відносно невеликі частини, які було б легше продивлятися. Користь від фотографій теж стала досить сумнівною: було майже неможливо серед 80 тисяч знімків відшукати фотографію раніше судимого для співставлення з фотографією нового арештованого. Реєстрація опису зовнішності була також безуспішна як і алфавітний покажчик прізвищ злочинців. В особливо важливих випадках інспектори і писарі днями продивлялися фототеку лише для того, щоб знайти фотографію якого-небудь одного злочинця, який мав судимість. В цей час починає працювати помічником писаря Альфонс Бертільон, якому судилось вивести з кризи криміналістику і відкрити в ній нову епоху.

Подив та глузування інших писарів викликав Бертільон, коли почав

порівнювати фотографії засуджених. Розпочав він зі співставлення форми вух та носа. Ще більшим песимістично було сприйняте його прохання обміряти заарештованих, які підлягають реєстрації. За декілька тижнів він обміряв досить велику кількість заарештованих: їх зріст, окружність та довжину голови, довжину рук, пальців. При цьому він впевнився, що розміри окремих частин тіла у різних людей можуть співпадати, проте ніколи не співпадуть розміри чотирьох чи п'яти частин тіла одночасно.

1 жовтня 1879 року Бертільон отримав підвищення по службі: був переведений в писарі, і одразу направив до префектури доповідну. В ній він посилався на закон Кетле, згідно з яким вірогідність співпадіння показників зросту у різних людей складає 1:4, і підкреслював, що довжина кісток кожної дорослої людини незмінна протягом всього її життя. Проте, якщо відомості про зріст скласти ще з одним показником вимірювання, – продовжував свою думку Бертільон, – наприклад з довжиною верхньої частини тулуба, шанс співпадіння зменшиться вже до 1:16. А якщо взяти одинадцять показників вимірювання і зафіксувати їх в картці злочинця, то за теорією вірогідності шанси співпадіння розмірів частин його тіла з частинами тіла іншого злочинця будуть дорівнювати 1:4191304. Вибір одиниць для вимірювання, пояснював далі Бертільон, досить великий: можна вимірювати, окрім зросту людини, окремі частини голови, довжину різних пальців, довжину передпліччя. Всі описи зовнішності людини, які існували досі, підсумовував він, поверхневі і безконтрольні; така ідентифікація за зовнішнім виглядом є неповною і може супроводжуватися грубими помилками. Так само оманливі і всі інші фотографії, до того ж систематизувати їх практично неможливо. Проте ретельне обмірювання злочинців забезпечує абсолютну надійність, виключає можливість помилок та обману. Більш того, Бертільон запропонував систематизацію вимірювань злочинців, що дозволяє за декілька хвилин виявити в картотеці відомості на нового арештованого.

Бертільон посилався на досвід свого батька, який систематизуючи дані антропологічних вимірювань, поділяв їх за величинами на декілька груп: велику, середню і малу. При такому поділі, запевняв він, досить легко розділити картотеку так, що будь-яку з карток було б легко відшукати.

Префектура відхилила доповідну Бертільона відмітивши, що поліція не arena для показових експериментів усіляких теоретиків. Насправді цією відповіддю було прикрито елементарну неспроможність зрозуміти саму ідею проекту. Отже лишалось просто чекати зміни керівництва, яке було б спроможне розібратись в даному питанні.

А тим часом в іншій частині світу ще дві людини намагались вирішити проблему, яку вдалось вирішити Бертільону.

У 1877 році в Хуглі столиці округу Індії, англійський чиновник Вільям Хершел в своєму кабінеті друкував листа. Лист було адресовано генеральному інспектору тюрем Бенгалії і датовано 5 серпня 1877 року. В ньому зазначалось: «При цьому направляю Вам роботу, яка містить опис нового методу ідентифікації особи. Він виявляється в штемпелеподібному відбитку вказівного та середнього пальців правої руки. Для спрощення беруться відбитки лише двох пальців). Для отримання відбитку підходить

утворення відображень і співставлення його з часом вчинення злочину, дослідження механізму відображень і співставлень його із способами вчинення злочину.

Щодо встановлення злочинця за виявленими та ідентифікованими речами, то доказування в такому випадку характеризується двома основними особливостями:

- необхідністю встановлення факту використання виявлених речей в процесі вчинення чи приховання злочину;

- необхідністю встановлення факту використання вказаних речей при вчиненні злочину певними особами.

Таким чином в ході розслідування повинна бути встановлена не лише приналежність виявленої речі певній особі, а й використання її цією особою, а також виключена можливість її використання іншими особами.

Встановлення приналежності ідентифікованої речі конкретній особі та її використання конкретною особою є предметом самостійного дослідження, при якому успішно можуть бути використані методи ідентифікації.

Таким чином, і факт перебування особи на місці злочину, і факт використання нею в процесі розслідуваної події знаряддя, яким могли бути викликані злочинні наслідки, виявляються недостатніми для висновку про наявність причинного зв'язку цієї особи зі злочинними наслідками, які настали.

Важливим є питання про можливість криміналістичної ідентифікації у встановленні і аналізі таких важливих елементів причинного зв'язку:

- матеріальних об'єктів між якими існує причинний зв'язок;
- напрями розвитку причинного зв'язку;
- послідовність ланцюгів причинного зв'язку.

Причинний зв'язок не існує поза матеріальними об'єктами, які впливають один на іншого, здійснюють матеріальні зміни і є їх носіями. Являючи субстанціональну основу причинного зв'язку, матеріальні об'єкти є вихідним пунктом їх дослідження.

Встановлення шляхом ідентифікації об'єкта, який викликав відображення на іншому об'єкті (ідентифікованого), і об'єкта, це відображення сприймаючого (ідентифікуючого), при позитивному результаті ідентифікації означає встановлення факту впливу одного об'єкта на інший, що рівнозначно причинно-наслідковому відношенню між ними. Іншими словами, при позитивному результаті ідентифікації встановлюються причинно пов'язані матеріальні об'єкти, тобто субстанціональна основа досліджуваного причинно-наслідкового відношення.

Досить важливим для аналізу причинного зв'язку при розслідуванні кримінальної справи є в подальшому з'ясування напрямку його розвитку, без чого неможливо вирішити основне питання правового аналізу причинності: про настання злочинних наслідків в результаті дій конкретної особи.

Відображення, яке виникло в ідентифікуючому об'єкті, є слід, зміна його структури під впливом об'єкта ідентифікованого, воно вказує і напрям впливу, завжди породжуваного від об'єкта ідентифікованого до ідентифікуючого (від пишучого до написаного, від зброї до сліду, від

такі відомості, які підтверджують версію про походження виявлених слідів, або виключають її.

4. Ідентифікація ймовірних знарядь злочину за їх слідами на предметі злочину (чи навпаки, предмета злочину за його слідами на знарядді злочину).

Суттєве значення у доказуванні має та обставина, що логічне визначення предмету злочину завжди повинно передувати визначенню засобів злочину шляхом ідентифікації.

Ідентифікація це ототожнення об'єкта в його різних проявах чи станах. Оскільки ці прояви і стани нерозривно пов'язані з різними проміжками часу і ділянками простору, ототожнення об'єкта вказує на зв'язок між наслідками.

Це дозволяє розглядати ідентифікацію як метод дослідження просторово-часових зв'язків розслідуваної події.

При розслідуванні обставин місця вчинення злочину ідентифікація сприяє встановленню:

- місця вчинення конкретного злочину;
- дій пов'язаних зі злочинном і таких, що мають значну просторову протяжність;
- зв'язку місця виявлення слідів злочину і місця його вчинення, якщо вони не співпадають;
- території, яка була охоплена злочинною діяльністю при вчиненні тривалих злочинів і неодноразовому вчиненні злочинів.

Ідентифікація об'єкта, стан якого співвідноситься з певними моментами чи відрізками часу, дозволяє з'ясувати суттєві для розслідування обставини часу.

Розглядаючи роль ідентифікації у встановленні суб'єкта злочину, тобто особи, дії якого пов'язані з наслідками які настали в результаті злочину, необхідно виділити три напрями її використання. Це встановлення злочинця шляхом:

- його ідентифікації за залишеними ним слідами;
- ідентифікації речей, які йому належать чи якими він користувався;
- за сукупністю даних, отриманих шляхом дослідження методами ідентифікації інших елементів головного факту (предмета злочину, часу, місця, способу тощо).

Безпосереднє завдання доказування в цих випадках є у встановленні причинного зв'язку дій особи, яка залишила сліди, з подією злочину. Якщо цей зв'язок в даній слідчій ситуації очевидний і виникнення відображень в результаті дій, направлених на вчинення чи приховування злочину, не викликає сумнівів, встановлення тотожності веде до встановлення злочинця. Висновок експерта є тут прямим доказом винності ідентифікованої особи.

В більшості випадків зв'язок відображень за яким виконана ідентифікація, з подією злочину не є очевидним і потребує спеціального доказування.

Для доказу такого зв'язку необхідно встановити, що відображення виникли в результаті дій злочинця, спрямованих на вчинення чи приховування злочину, і що виникнення досліджуваних відображень поза зв'язком зі злочинцем виключено. Велике значення мають при цьому дослідження часу

звичайна штемпельна фарба. Спосіб отримання такого відбитку не складніший за отримання звичайного відбитку канцелярського штемпеля. Протягом декількох місяців я перевіряв на заарештованих та при видачі документів і виплаті жалування і жодного разу не зіткнувся з будь-якими практичними труднощами. У всіх осіб, які отримували в даний час в Хуглі офіційні документи, беруть відбитки пальців. Поки ніхто цьому не противився. Я вважаю, що якщо ввести скрізь даний метод, то можна буде назавжди покінчити з махінаціями при встановленні особи... Протягом останніх двадцяти років я заповнив тисячі карток з відбитками пальців і тепер можу майже завжди ідентифікувати людей на основі цих відбитків» [4, с. 22].

Протягом років Хершел поглиблював свої знання в цій сфері. Так, виявилось, що на долонній поверхні нігтьових фаланг пальців рук людини узор залишається незмінним. Вони все ті самі і через 5, 10, 15, і через 20 років. У людини це незмінний індивідуальний знак, за яким його можна впізнати і після смерті, і навіть тоді, коли від людини не залишиться нічого крім шматочка шкіри з пальців його руки.

Хершел запевняв, що відбитки пальців – це засіб, який дозволяє в будь-який час встановити, чи ідентична особа щойно заарештованого особі раніше судимого. Для цього необхідно буде лише викликати заарештованого і взяти у нього відбитки пальців. Якщо він не був раніше судимий це одразу ж виявиться.

Відповідь Хершел отримав через десять днів, який був сповнений дружніх слів, проте, вони були лише прикриттям того, що генеральний інспектор вважав його пропозицію божевільям. Як і Бертильону, Хершелу залишилось лише чекати.

В цей самий час в лікарні Цукідже, в Токіо, працював лікар шотландець, доктор Генрі Фолдс. Він викладав японським студентам фізіологію. Ніколи не зустрічавшись з Хершеlem, не чувши про його експерименти на початку 1880 року він послав листа в Лондон в журнал «Нейчер», де був такий абзац: «У 1879 році мені доводилось розглядати декілька знайдених в Японії доісторичних глиняних черепків і я звернув увагу на окремі відбитки пальців, які, мабуть, залишились на посудинах тоді, коли глина була ще вологою. Порівняння цих відбитків із зробленими наново, дало мені підставу зайнятися цією проблемою. Загальний тип пальцевого узору не змінюється протягом усього життя, а відповідно, може використовуватись для ідентифікації краще ніж фотографія [4, с. 42].

Тим часом у Франції, в Парижі доля посміхнулась Бертильону, і він отримав можливість продемонструвати свій метод ідентифікації на практиці. Новий префект поліції дав йому двох помічників і три місяці строку. За цей час він мав розпізнати за допомогою свого методу хоча б одного рецидивіста. За три місяці картотека вже нараховувала 1800 реєстраційних карток. Вдача і тут не оминула його і вже коли термін дії експерименту майже скінчився Бертильон зумів ідентифікувати, на подив усім, раніше судимого злочинця.

21 лютого 1883 року паризькі газети вперше опублікували повідомлення про нову систему ідентифікації злочинців.

Бертильон пішов ще далі вирішивши доповнити картки з відомостями

про вимірювання, зручними фотографіями і описом злочинців, щоб будь-який поліцейський, ознайомившись з ними міг собі уявити образ розшукуваного злочинця і при зустрічі впізнати його і затримати.

Після смерті Бертильона пішла в небуття його система. Її місце зайняла система відбитків пальців як основний засіб поліцейської ідентифікації.

В криміналістичній літературі висловлені різні судження відносно етапів розвитку теорії криміналістичної ідентифікації.

В теорії криміналістичної ідентифікації прийнято виділяти три етапи її розвитку:

- з 1940 по 1950 роки – формування загальних основ теорії, її вихідних положень і принципів;
- з початку 50-х до кінця 60-х років – формування об'єктових теорій;
- третій період (триває і досі) – перегляд, уточнення і доповнення деяких загальних положень теорії і практики.

Перший період формування теорії криміналістичної ідентифікації співпадає із завершенням становлення криміналістики як самостійної юридичної науки. Методологія криміналістики цього періоду ще не звільнилась від впливу природничих наук, що виявило, в свою чергу, вплив на формування перших теоретичних положень криміналістичної ідентифікації. Саме так, як розуміється ідентифікація в природничих науках, писав про неї і С.М. Потапов: «Ідентифікації можуть піддаватися найрізноманітніші матеріальні предмети і явища, їх роди та види, кількості і якості, ділянки простору і моменти часу, особа людини в цілому та її окремі ознаки, фізичні властивості людини та її розумові здібності, її зовнішні дії і внутрішні психічні акти [20, с. 69].

Наступний період співпадає з інтенсивним розвитком наукових основ і методів ідентифікації окремих видів об'єктів. Особливо великий розвиток отримав в цей період розділ трасології, наслідком чого було формування уявлення про криміналістику як про науку переважно слідознавчу.

В літературі цього періоду розвивались такі положення: «В теорії і практиці серед об'єктів ідентифікації прийнято виділяти індивідуально-визначені і однорідні предмети» [23, с. 92]. Чи: «Якщо об'єкти відносяться до тих, по відношенню до яких взагалі неможливо встановити індивідуальну тотожність (чорнила, кров тощо), дослідження може складатися з ряду послідовних стадій поступового звуження групи (тип, вид, рід), проте воно ніколи не завершається встановленням індивідуальної тотожності» [8, с. 80].

На відміну від ідентифікації іноді при розслідуванні доводиться встановлювати групову (родову) приналежність, тобто виявляти до якого роду, класу відноситься даний об'єкт [22, с. 5].

Сучасний період розвитку науки в цілому характеризується системним підходом до вивчення явищ. Застосування окремих принципів і положень цього підходу в криміналістиці дозволило виявити закономірні зв'язки між криміналістичними об'єктами і явищами. Застосування системного підходу виявило вузькість багатьох уявлень в теорії криміналістичної ідентифікації, невідповідність ряду її концепцій сучасному стану науки. Через це сучасний

особою чи річчю його суттєві ознаки залишаються невстановлені, у зв'язку з цим і сам предмет злочину як елемент головного факту не може вважатися встановленим.

За допомогою ідентифікації предмет злочину може бути встановлений лише в тих випадках, коли в результаті злочинної дії на предметі злочину, пов'язаному з ним об'єкті збереглись матеріальні сліди, які відображають ознаки об'єкта: сліди рук, зубів, чи інші сліди людини, сліди знарядь, інструментів, транспортних засобів, частинки матеріалів, речовин тощо. Якщо при фізичній взаємодії такі сліди не утворились чи не збереглись, встановлення предмету злочину методами науково-технічної ідентифікації виявляється неможливим, що не виключає, проте, його впізнання потерпілим чи іншими особами. Це в однаковій мірі стосується й ідентифікації знарядь і засобів злочину.

Якщо предмет злочину являє одну сторону досліджуваної взаємодії, то знаряддя і засоби злочину являють його іншу сторону. Останні виступають, зазвичай, як ідентифіковані об'єкти, які встановлюються за слідами на предметі злочину чи пов'язаних з ним речах, які є ідентифікуючими об'єктами.

В практиці, проте, бувають випадки, коли знаряддя і засоби злочину встановлюються за слідами, залишеними на них предметом злочину. Інакше кажучи, в якості ідентифікованого виступає не знаряддя, а предмет злочину.

Нерідко взаємодія знаряддя і предмета злочину призводить до утворення так званих “зустрічних” слідів. Встановлення їх відкриває суттєву для ідентифікації можливість об'єднання інформації. Воно здійснюється на основі аналізу походження «зустрічних» слідів від одного і того самого слідового контакту, взаємодії. Останнє потребує самостійного дослідження і обґрунтування.

Визначення фізично взаємодіючих об'єктів методами ідентифікації (чи іншими методами) необхідно, але недостатнє для встановлення предмета і знаряддя злочину. Факт взаємодії ще не визначає функції взаємодіючого об'єкта. Один і той самий матеріальний об'єкт може бути в залежності від обставин і предметом, і засобом злочину (транспортні засоби, вогнестрільна і холодна зброя, різні інструменти, документи).

Вказані залежності обґрунтовують таку найбільш доцільну послідовність в дослідженні предмета і знаряддя злочину.

1. Дослідження предмета злочину, пов'язаних з ним речей і слідів на них загальними оперативно-розшуковими методами з метою побудови версій про обставини розслідуваної події (попередній огляд, опитування очевидців, збирання оперативної інформації).

2. Побудова версій про характер і спосіб злочинних дій і використаних при цьому знаряддях. Не вірне визначення способу вчинення злочину і побудови у зв'язку з цим помилкової версії про знаряддя і засоби злочину можуть все розслідування спрямувати у хибному напрямку.

3. Виявлення і дослідження об'єктів з точки зору їх цільового призначення і фізичних властивостей; співставлення отриманих даних із способом дій злочинця і слідами злочину. При цьому можуть бути отримані

розповсюдження цього методу при розслідуванні кримінальних справ.

Факт фізичної взаємодії матеріальних об'єктів являє суттєвий аспект предмета доказування. При його розгляді технічна ідентифікація доповнюється юридичним дослідженням, в ході якого аналізується зв'язок встановлених об'єктів з іншими предметами і особами, які фігурують в справі, і виясняється їх роль в розслідуваній події. При цьому встановленій шляхом ідентифікації взаємодії об'єктів повинна бути дана правова оцінка.

Розглядаючи значення ідентифікації в доказуванні головного факту, можна зробити висновок, що використання її передбачає:

- встановлення матеріальних об'єктів, взаємодія яких певним чином пов'язана з розслідуваною подією;
- простеження зв'язку встановлених об'єктів з іншими встановленими по справі особами, об'єктами і обставинами;
- правову оцінку встановлених об'єктів, їх взаємодії і зв'язку.

Роль ідентифікації як методу дослідження головного факту неоднакова при розслідуванні злочинів різних категорій. Особливо велика вона у випадках, коли фізична взаємодія матеріальних тіл утворює суттєвий елемент головного факту (при вбивствах, крадіжках, тілесних ушкодженнях, розбійних нападках, підробці документів тощо), при цьому взаємодія матеріальних тіл може бути пов'язана з головним фактом чи іншим чином сприяло його з'ясуванню (наприклад, при написанні листа погрожуючого змісту у справі про вбивство, перебування на місці крадіжки, використання автомашини чи інших предметів пов'язаних з розслідуваним злочином тощо).

Якщо фізична взаємодія матеріальних тіл не є предметом доказування (в злочинах, вчинених у формі бездіяльності), даний напрям ідентифікації втрачає свою актуальність. Проте, як зазначалось раніше, і при розслідуванні таких злочинів вона може широко використовуватись для аналізу каналу інформації про суттєві обставини справи.

Як вже зазначалось, злочинне діяння в більшості випадків виражено як фізична взаємодія одного об'єкта на інший. У зв'язку з цим встановлення шляхом ідентифікації взаємодіючих об'єктів, характеру і умов їх взаємодії має безпосереднє значення для виявлення об'єкта і елементів об'єктивної сторони складу злочину, до числа яких відносяться:

- предмет злочину;
- знаряддя і засоби злочину;
- місце злочину;
- причинний зв'язок злочинного діяння і наслідків.

Співвідношення об'єкта і предмета злочину і його правове значення детально розглядаються наукою кримінального права. Варто зауважити, що встановлення предмету злочину важливо не лише для дослідження об'єкта і його загальнополітичної оцінки, але і для з'ясування інших обставин (місце події, час, спосіб, мотив тощо).

В матеріальній обстановці злочину нерідко виявляється не сам предмет, а пов'язані з ним речі. В ході розслідування такі речі можуть бути успішно використані для ідентифікації.

Без визначення тотожності предмета злочину з конкретною фізичною

період розвитку теорії криміналістичної ідентифікації характеризується подоланням вузького традиційного підходу в трактуванні ряду її положень і подальшим розвитком як теорії в цілому, так і окремих вчень.

У зв'язку з цим неможливо не погодитись з думкою про те, що на сучасному етапі має місце лише перегляд, уточнення і доповнення окремих положень теорії криміналістичної ідентифікації. При такому стані необхідно визнати, що теорія криміналістичної ідентифікації зупинилась в своєму русі. Проте публікації останніх років свідчать про більш інтенсивний її розвиток, ніж за два попередніх періоди. Сучасний період розвитку науки в цілому характеризується інтеграцією знань, системним підходом, комплексним характером досліджень. Всі ці аспекти знайшли відображення в роботах криміналістів. Розроблено вчення про ідентифікаційні зв'язки, на основі системного підходу сформульовано нове поняття об'єкта криміналістичної ідентифікації, розроблені нові класифікації об'єктів та ідентифікаційних ознак. Через це є всі підстави стверджувати, що в наш час має місце новий етап в розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, який характеризується кардинально новим підходом і новими напрямками. В.Д. Грабовський і М.К. Камінський пишуть: «Сьогодні теорія криміналістичної ідентифікації є однією з найбільш опрацьованих окремих криміналістичних теорій, однак це не означає, що можливості наукових досліджень в даній сфері до кінця вичерпані» [26, с. 5].

Існує й інший підхід до оцінки етапів розвитку криміналістики, вчення про сліди і, відповідно, теорії криміналістичної ідентифікації. Так, І.Ф. Крилов вважає, що вчення про сліди не склалось до кінця і в наші дні [14, с. 197]. Проте, як підкреслюється в першому радянському підручнику з криміналістики, вже Г. Гросс «Науково і досить досконало розробив техніку використання слідів ніг. На основі даних, запозичених з медицини, він описав способи визначення за слідами ніг швидкості, напрямку руху, професійних навичок розшукуваного, та способи ідентифікації особи» [3, с. 23]. Аналіз даного підручника дає підстави стверджувати, що вже на час його видання в значній мірі були розроблені і знайшли в ньому своє відображення способи ідентифікації людини за слідами рук, ніг, почерком, а також за формою впізнання.

Досліджуючи дані проблеми, Б.І. Шевченко пише: «Історично склалось так, що потреби слідчої практики, які відносяться до індивідуальної ідентифікації речей за їх слідами, могли знайти відображення лише в самій науці криміналістики. В результаті сформувалась криміналістична техніка, основну і головне завдання якої складає індивідуальна ідентифікація, яка як наука виникла порівняно недавно, в 30-х роках» [30, с. 7].

Оцінюючи роботи І.М. Якімова, Б.І. Шевченко вважає, що зібравши відомості про найбільш часті і корисні для слідства сліди і розглянувши найпростіші способи їх виявлення і вилучення, І.М. Якімов створив передумову для вирішення питання про розробку методики і техніки індивідуальної ідентифікації, можливість постановки якого і виникла з виходом в світ праці С.М. Потапова, яка містить в самому загальному вигляді

теоретичні основи цього методу дослідження [30, с. 8].

Отже, розвиток теорії криміналістичної ідентифікації обумовлений розвитком криміналістики в цілому, відповідно, формування криміналістики як науки було в той самий час накопиченням емпіричного матеріалу і формування основ теорії криміналістичної ідентифікації.

1.2. Сучасний період розвитку теорії криміналістичної ідентифікації

Сучасний період розвитку теорії криміналістичної ідентифікації характеризується не тільки подальшим поглибленням її теоретичних засад та розширенням практичних можливостей, а й осмисленням шляхів її розвитку.

Р.С. Белкін розвиток теорії криміналістичної ідентифікації поділяє на три етапи. Перший, який охоплює приблизно десятиліття (1940-1950), – це етап формування загальних засад теорії, її вихідних положень та принципів. Другий (початок 50 – кінець 60-х рр.) – етап формування на основі загальних положень теорії криміналістичної ідентифікації її «об'єктових» теорій: судово-трасологічної, судово-графічної тощо. Третій (від початку 70-х рр. і до теперішнього часу), відзначається переглядом, уточненням та доповненням деяких загальних положень теорії, продовженням дослідження її окремих напрямів, спробами розширити коло її об'єктів, розглядом можливостей застосування нових методів ідентифікації, вивченням її інформаційного, доказового та логічного аспектів, початком математизації та кібернетизації ідентифікаційних процесів [5, с. 245].

Т. Седова зазначає, що теорія криміналістичної ідентифікації у своєму розвитку пройшла етапи широкого та вузького тлумачення її поняття, зумовлені об'єктивними передумовами розвитку самої криміналістики. Перший з них, на її думку, збігається із завершенням становлення криміналістики як самостійної юридичної науки. Методологія криміналістики цього періоду ще не звільнилась від впливу природничих наук, що в свою чергу вплинуло й на формування перших теоретичних положень криміналістичної ідентифікації. Наступний період збігається з інтенсивним розвитком наукових засад та методів ідентифікації окремих видів об'єктів і характеризується інтенсивним розвитком трасології, у результаті чого з вузько трасологічних позицій стали тлумачитися поняття самої криміналістичної ідентифікації, її видів, об'єктів, природи тотожності тощо. Сучасний період – відзначається системним підходом до вивчення явищ, який дав змогу виявити закономірні зв'язки між криміналістичними об'єктами та явищами, невідповідність окремих її концепцій сучасному стану науки та став основою подолання вузького традиційного підходу в тлумаченні окремих її положень та подальшим розвитком як теорії в цілому, так і окремих її вчень [25, с. 3-5].

Погоджуючись у цілому з характеристикою зазначених етапів та періодів розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, варто, однак, зазначити, що в міркуваннях вказаних вчених йдеться про етапи розвитку радянської теорії криміналістичної ідентифікації. Що ж до розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, як і криміналістики в цілому у загально-цивілізаційному

перевіряються. Разом з тим, якщо коло об'єктів, що перевіряються, слідчим шляхом суворо обмежене, стає можливим ефективне використання в доказуванні навіть малих обсягів виявленої експертом ідентифікаційної інформації.

3) Взаємодія суб'єктів ідентифікації за принципом «зворотного зв'язку» для забезпечення найбільш сприятливого режиму виявлення і використання ідентифікаційної інформації. З розглянутого принципу випливають такі конкретні вимоги:

- слідчий ставить перед експертизою питання, враховуючи як завдання доказування, так і можливості судової експертизи;

- з урахуванням структури об'єкта, що перевіряється, слідчий збирає і повідомляє експерту вихідні фактичні дані, що дозволяють виділити об'єкт, що перевіряється, а також оцінити виявлені в процесі порівняльного дослідження ознаки. У разі потреби слідчий залучає експерта до участі у відповідних слідчих діях: оглядах, освідчуваннях, допитах, відборі порівняльних зразків тощо;

- експерт формулює свій висновок з урахуванням його наступного використання в системі зібраних по справі доказів. У цьому зв'язку особливий інтерес являють умовні висновки, які вказують на обставини, які підлягають встановленню слідчим шляхом, за наявності яких висновок експерта має силу; негативний висновок, який містить виявлену в процесі дослідження інформацію про шуканий об'єкт, необхідну для його встановлення слідчим шляхом.

4) Використання суб'єктами ідентифікації її результатів з урахування їх доказового значення в системі зібраних доказів.

Ідентифікація являє собою лише елемент процесу доказування. Через це досить важливо, щоб результати ідентифікації були з'єднані з іншими елементами того самого процесу, які утворюють цілісну систему фактичних даних, необхідних для достовірного встановлення шуканого об'єкта. Таке з'єднання пов'язано з переходом від одного рівня доказування до іншого, при якому часткове вирішення питання на першому рівні не виключає його повного вирішення на другому. Паралельно здійснюється накопичення, об'єднання ідентифікаційної інформації, підвищується надійність висновку про тотожність.

3.2. Значення криміналістичної ідентифікації для розкриття і розслідування злочинів.

В сучасних умовах більша частина злочинів вчинюється способами, які впливають на предмети зовнішнього світу – відмічає В.Н. Кудрявцев. Це стосується як навмисних злочинів (наприклад, розкрадань, вбивств, пошкодження чужого майна), так і вчинених з необережності (порушення правил техніки безпеки, порушення правил водіння автомашини, правил польотів, необережне поводження зі зброєю тощо) [16, с. 67-68].

Оскільки більшість злочинів пов'язана з фізичною взаємодією матеріальних тіл, а ідентифікація може розглядатися як один з методів дослідження такої взаємодії, то стає зрозумілим значення і широке

формою взаємодії слідчого й експерта є участь останнього у проведенні відповідних слідчих дій.

Вказуючи на роль слідчого і суду у з'ясуванні обставин, що мають істотне значення для оцінки ідентифікаційних ознак, необхідно підкреслити, що сама ця оцінка при проведенні експертизи відноситься до компетенції експерта і складає сутність експертного висновку. Не можна погодитися з В.С. Митричевим, який стверджує, що якщо в інших видах криміналістичної експертизи виявлення індивідуального комплексу ознак входить до обов'язку експерта, то у відношенні встановлення джерела походження об'єктів встановлення неповторності виявленої експертом сукупності ознак цього джерела є завданням слідчого [18, с. 108]. В даному випадку В.С. Митричев змішує завдання слідчого зі з'ясування обставин, що мають значення для експертної оцінки, із самою оцінкою.

Особливо варто виділити випадки ідентифікації унікальних предметних комплексів. Умови їх формування, а тому і підстави оцінки вивчаються тільки шляхом проведення слідчих і судових дій. Тут не можуть бути використані розглянуті вище експертні методи: дослідження закономірностей формування комплексу (через його унікальність), порівняння з однорідними структурами, експериментальне відтворення, статистична обробка тощо. У зв'язку з цим ідентифікація таких комплексів відноситься до компетенції слідчого і суду.

Розглядаючи можливості слідчого і суду в оцінці ідентифікаційного комплексу, не можна пройти повз дослідження обставин, що впливають на оцінку експертного висновку. Якщо ідентифікований об'єкт має властивість ділення, значення експертного висновку істотно змінюється в залежності від того, чи піддавався цей об'єкт поділу і як розподілені члени поділу в обставинах кримінальної справи.

На закінчення необхідно сформулювати загальні принципи правильної взаємодії різних суб'єктів ідентифікації:

1) Однозначне розуміння завдань і засобів дослідження. Суб'єкти доказування повинні походити з однозначного розуміння його цілей і засобів. Цей вихідний принцип на практиці іноді порушується, особливо при експертному дослідженні об'єктів складної структури, сутність і доказове значення якого ще недостатньо відомі практичним працівникам.

Проблема термінології, однозначного розуміння завдань і засобів доказування не тільки проблема практики, вона вимагає глибокої і всебічної теоретичної розробки.

2) Розмежування функцій і усебічне використання можливостей кожного суб'єкта ідентифікації.

Вище вже говорилося про те, що кожний із суб'єктів доказування діє на своєму рівні, використовуючи свої джерела доказової інформації. У цьому складається розмежування їх компетенції. Разом з тим дуже істотно, щоб можливості кожного рівня і суб'єкта ідентифікації були максимально використані. Так, недостатнє використання слідчих методів обмеження і виключення надзвичайно ускладнює роботу експерта, якому в цих випадках надається на дослідження занадто велика кількість об'єктів, що

контексті, то цей аспект у вітчизняній юридичній літературі комплексного висвітлення поки що не знайшов. Лише у 1987 р, йому покладено початок спільною працею радянських та зарубіжних вчених у роботі «Криминалистика социалистических стран».

Що ж до загального уявлення про те, як формувалась емпірична база ідентифікаційних досліджень, то його можна отримати, наприклад, з робіт І. Крилова, Ю. Торвальда, Л. Лейстнера та П. Буйташа тощо [29, с. 335].

Крім того, звертаючись до історії розвитку як криміналістики в цілому, так і окремих її теорій, а особливо коли вивчати її з джерел радянського періоду, необхідно мати на увазі, що, по-перше, ці джерела формувались в умовах тоталітарного політичного режиму, якому був притаманний моно-ідеологічний підхід у сприйнятті та оцінці явищ об'єктивної дійсності. Унаслідок цього все, що не вписувалось у марксистсько-ленінські догми, визнавалось ненауковим та реакційним і піддавалось нищівній критиці. З метою ж демонстрації переваг соціалістичного способу життя будь-які, у тому числі й наукові успіхи, у країнах так званого «загниваючого» капіталізму просто замовчувались і натомість часто видавались за власні. Саме такий стан розвитку науки призвів до того, що в країнах «несоціалістичного табору» наукових досягнень нібито не було зовсім.

По-друге, науковий потенціал та практичний доробок радянських вчених визначала насамперед їх відданість партійно-ідеологічним настановам. У зв'язку з цим праці вчених, які відзначались політичним «інакодумством» просто піддавались анафемі.

По-третє, необхідно брати до уваги й те, що пожвавлений інтерес з боку держави до політичної чистоти та благонадійності наукових процесів та відповідна реакція на них справляли й виховний вплив, що не могло не призвести до наукової необ'єктивності та схоластики.

Саме тому є всі підстави для висновку, що, не применшуючи наукового значення робіт радянського періоду, історія розвитку криміналістики в цілому, а тим більше історія розвитку окремих її теорій, продовжує залишатися не дослідженою. Водночас навіть поверхове ознайомлення з процесом розвитку теорії криміналістичної ідентифікації дає підстави для висновку, що її засади були закладені задовго до появи статті С. Потапова «Принципы криминалистической идентификации», опублікованої 1940 р., з якою пов'язує початок розвитку цієї теорії Р. Белкін, і тим більше до появи його роботи «Введение в криминалистику» у 1946 р., яка поклала, на думку І. Лузгіна, початок розробці теорії криміналістичної ідентифікації.

Звичайно, проведення ідентифікаційних парадів в Англії та використання відбитків пальців злочинців у Китаї та Індії задовго до появи науки криміналістики, ще не свідчить про початок розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, оскільки є лише прикладом побутового, переважно інтуїтивного використання ідентифікаційних прийомів і свідченням того, що ототожнення як метод пізнання та й сам термін «ідентифікація» у криміналістичних дослідженнях використовувались давно. А з іншого боку, яким би примітивним це ототожнення не було, все ж його роль у розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, як і криміналістики в цілому,

заперечувати не варто. Саме це й давало підстави, наприклад Е. Локару, в історії розвитку дактилоскопії виділяти три періоди: доісторичний, емпіричний та науковий.

Необхідно брати до уваги й те, що криміналістична ідентифікація, поява якої була зумовлена потребами суспільної практики, розвивалася як одна з теорій криміналістики, головною метою якої, особливо на першому етапі її розвитку, було узагальнення досвіду боротьби зі злочинністю та впровадження у цю практику досягнень природничих і технічних наук, розвиток яких зумовлював і розвиток криміналістики [7, с. 38].

Що ж до Е. Локара, то він у своїй шеститомній праці, перший том якої вийшов у 1931 р., широко використовував поняття «групова ідентифікація».

Згодом з'явилися і теоретичні розробки А. Єлісєєва, І. Вороновського, Б. Комаринця, також спрямовані на вдосконалення існуючих та розробку нових методів ототожнення, які за загальним визнанням вважаються значним внеском у розвиток як теорії криміналістичної ідентифікації, так і криміналістики в цілому. А якщо врахувати, що на першому етапі свого розвитку криміналістика формувалась насамперед як вчення про роботу зі слідами з метою розкриття та розслідування злочинів, то зазначені роботи є й внеском у створення наукових засад і теорії криміналістичної ідентифікації, оскільки кожен із зазначених авторів сприяв її розвитку.

Варто зазначити, що існує ще вимогливіший підхід до оцінки етапів розвитку криміналістики, вчення про сліди, а отже, й теорії криміналістичної ідентифікації. Так, на думку І. Крилова, вчення про сліди остаточно не сформувалося й у наші дні.

Як зазначають Л. Еджубов та Б. Брудовський, питання про те, які сліди рук придатні для ідентифікації, було поставлене відразу після виникнення дактилоскопії, а спосіб його розв'язання, запропонований Бальтазаром, до сьогодні вважається єдино прийнятним.

На думку М. Терзієва, питання про наукові передумови ідентифікації у криміналістиці було висунуте ще у 80-х рр. XIX ст. А. Бертильоном. Однак він розглядав його не у загальній формі, а лише стосовно окремих завдань криміналістики – ідентифікації рецидивістів та експертизи письма, а тому й не дав загальної теорії ідентифікації [28, с. 36]. Та й сам С. Потапов відзначав, що саме А. Бертильону належить відкриття і певне теоретичне обґрунтування методу ідентифікації [7, с. 129]. А.Б. Шевченко, досліджуючи ці проблеми, писав, що історично склалося так, що вимоги слідчої практики щодо індивідуальної ідентифікації предметів за їх слідами могли знайти відображення тільки у самій науці про розслідування – криміналістиці. Унаслідок цих процесів сформувалась криміналістична техніка, головним завданням якої й була індивідуальна ідентифікація, яка як наука (з вихідними теоретичними положеннями, науково-обґрунтованою методикою досліджень, точними правилами їх проведення) виникла десь у 30-х роках.

Таким чином, розвиток теорії криміналістичної ідентифікації був зумовлений розвитком криміналістики в цілому, формування якої як науки стало водночас накопиченням емпіричного матеріалу та формуванням засад і

походженням однорідними об'єктами. Таке порівняння є підставою для висновку про те, наскільки специфічним є виділений у процесі порівняння комплекс ознак. Якщо він повторюється в близьких за походженням однорідних об'єктах і відсутні ознаки, що диференціюють, його не можна визнати достатнім для індивідуальної ідентифікації. Можливості даного порівняння забезпечуються створенням в експертних установах колекцій сплавів, лакофарбових покриттів, фарних розсіювачів, замків, біологічних та інших об'єктів;

– експериментальне відтворення механізму формування ідентифікованого об'єкта з метою отримання зразків, які найбільше задовольняють вимогу порівняльності, а також одержання контрольних зразків суміжних, найбільш близьких ідентифікованому об'єкту. Цей метод полегшує оцінку розбіжностей, викликаних різними умовами формування порівнюваних ідентифікуючих об'єктів, а також виділення досліджуемого матеріального комплексу властивостей;

– статистична обробка, тобто оцінка ідентифікаційної цінності виявлених у результаті порівняльного дослідження збігів властивостей на основі визначеної частоти зустрічаємості цих властивостей в об'єктах даного роду;

– комплексна експертна оцінка встановлених у процесі порівняльного дослідження співпадаючих і розбіжних властивостей. Цей метод особливо необхідний і ефективний при дослідженні матеріальних комплексів складної структури, пов'язаних з аналізом різнорідних ідентифікаційних полів і потребуючих участі експертів різних спеціальностей. При цьому виділення і фіксація ідентифікаційної інформації здійснюються кожним експертом самостійно із застосуванням відповідних спеціальних методів інструментального аналізу. Оцінка ж усього комплексу збігів і розходжень здійснюється комісією експертів на основі загальної методології судової ідентифікації.

Розглянемо можливості й умови оцінки результатів порівняльного дослідження слідчим і судом.

Слідчий і суд на основі порівняльного дослідження можуть виявити явні розходження порівнюваних об'єктів і у зв'язку з цим виключити тотожність. Явні розходження стосуються, як правило, родовидових властивостей і виражаються у значній розбіжності розмірів, форми, зернової структури, консистенції, кольору тощо. До них відноситься, наприклад, розходження чорнила за кольором, піску за зерною структурою, зерна за приналежністю до різних ботанічних класів.

Таким чином, можливості слідчого і суду в оцінці результатів дослідження матеріальних відображень обмежені, і це відноситься до порівняльного дослідження, виконаного як експертом, так і самим слідчим чи судом. Разом з тим слідчий і суд, використовуючи засоби доказування, що знаходяться в їх розпорядженні, мають дуже широкі можливості для з'ясування обставин, суттєвих для остаточної оцінки ідентифікаційного комплексу.

Оскільки результати слідчих дій мають істотне значення для висновків експерта, а якісне виконання їх вимагає спеціальних знань, оптимальною

вивчення яким-небудь одним методом і навіть однією групою методів, що в принципі, можливо відносно об'єктів почеркознавчої, трасологічної, портретної ідентифікації, яка досліджує однорідне ідентифікаційне поле. Виникає необхідність виділення безпосередніх об'єктів і вибору відповідних аналітичних методів.

Правильне визначення безпосередніх об'єктів ідентифікації забезпечує оптимальне використання ідентифікаційної інформації, яка міститься в об'єктах, і відповідно, повноту і детальність аналізу. Коло безпосередніх об'єктів повинно відповідати можливостям сучасних аналітичних експертних і слідчих методик, а рівень їх (рід, вид, підвид тощо) – завданню індивідуалізації кінцевого об'єкта ідентифікації.

Поняття безпосередніх об'єктів конкретизується в технічних схемах дослідження, що передбачають, як це відмічає В.А. Пучков, «комплекс необхідних і достатніх для вирішення ідентифікаційних завдань, науково-технічних засобів (методів)» [19, с. 11].

Безпосередні об'єкти дослідження можуть знаходитись на різних структурних рівнях ідентифікованого об'єкта, що характеризують ступінь спільності одержуваної в результаті дослідження об'єктів інформації. Разом з тим цю інформацію не варто ототожнювати з поняттям об'єкта відповідного рівня.

Таким чином, виділення безпосередніх, вихідних, проміжних і кінцевих об'єктів ідентифікації є найбільш ефективним методом наукового аналізу внутрішньої структури складних багатокомпонентних об'єктів. У сукупності зі складанням відповідних структурних схем воно забезпечує правильне планування дослідження.

Не завжди при розслідуванні можна зробити ідентифікацію на всіх рівнях (через відсутність відповідних порівняльних матеріалів: предметів, що утворюють комплект, залишків тканини й інших матеріалів, використаних для виготовлення одягу тощо). Разом з тим безсумнівно, що найбільш обґрунтованим і надійним буде висновок про тотожність, що ґрунтується на ідентифікаційних дослідженнях, виконаних на всіх розглянутих рівнях. Практика слідчої й експертної роботи йде саме цим шляхом.

Порівняльне ідентифікаційне дослідження може здійснюватися будь-яким учасником процесу доказування, а не тільки спеціалістом і експертом. Однак можливості зазначених осіб у вирішенні питання про тотожність істотно відрізняються. Разом з тим оцінка, як завершальна стадія ідентифікації, особливо вимогливо диктує необхідність взаємодії слідчого й експерта у встановленні одиничного ідентифікованого об'єкта.

Якщо питання про тотожність вирішується у формі судової експертизи, оцінка результатів порівняльного дослідження, що дає логічні підстави для експертного висновку, відноситься до компетенції експерта. Проводячи таку оцінку, експерт використовує такі основні методи:

- дослідження закономірностей і умов формування ідентифікаційних властивостей об'єкта, що дозволяє судити про регулярність чи випадковість появи цих властивостей;

- порівняння ідентифікованого об'єкта з найбільш близькими за

теорії криміналістичної ідентифікації.

Саме тому, не применшуючи значення теоретичних положень С. Потапова, є очевидним, що правильніше все ж розглядати їх як певне узагальнення досягнутого на той час рівня розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, яке проявилось у відносно систематизованому формулюванні окремих її вихідних наукових положень, ніж як початок формування її загальних теоретичних засад.

Якщо ж взяти до уваги й те, що більшість висловлених С. Потаповим положень згодом було піддано небезпідставній критиці, то заслуга їх полягає насамперед у тому, що вони привернули увагу вчених до цих проблем і таким чином стали поштовхом до творчого пошуку в цьому напрямі. Саме тому значним внеском у розвиток теорії криміналістичної ідентифікації цього періоду варто визнати й роботи М. Терзієва та А. Вінберга. Зокрема, М. Терзієв піддав погляди С. Потапова критичному осмисленню і дійшов висновку, що при запропонованому ним підході межі ідентифікації розширюються так далеко, що вона фактично охоплює всі пізнавальні акти, а тому ним було уточнено як поняття, так і завдання криміналістичної ідентифікації, коло її об'єктів та її види [7, с. 44-45]. А А. Вінберг у роботі «Основные принципы советской криминалистической экспертизы» доповнив концепцію С. Потапова характеристикою стадій процесу ідентифікації, дав докладну характеристику її видів та висновку експерта тощо. Заради об'єктивності він зазначав, що питання криміналістичної ідентифікації досліджуються й у роботах М. Терзієва, Б. Шевченка, Б. Комаринця, В. Колмакова, А. Ейсмана, С. Тихенко, К. Єлісєєва та ін., що свідчить про те, що й їх праці заклали фундамент теоретичних положень криміналістичної ідентифікації [9, с. 5].

Наведений короткий аналіз розвитку як криміналістики в цілому, так і теорії криміналістичної ідентифікації зокрема свідчить про те, що її засади були закладені ще задовго до 1940 р., який і є першим періодом її формування та розвитку. А заперечувати важливість періоду формування емпіричної бази теорії для формування самої теорії, означає припускати методологічної помилки, оскільки вони являють собою один і той самий процес, тому виключати цей період з історії розвитку теорії криміналістичної ідентифікації неправильно як з фактичного, так і з методологічного погляду.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що в історії розвитку теорії криміналістичної ідентифікації необхідно виділяти два основних періоди, кожен з яких у свою чергу можна поділити на кілька етапів.

Першим періодом розвитку теорії криміналістичної ідентифікації є період формування її емпіричної бази та накопичення первинних теоретичних узагальнень.

Першим етапом цього періоду був час накопичення практичного досвіду зі здійснення ідентифікаційних дій та його первинного емпіричного узагальнення. Саме діяльність зарубіжних і вітчизняних криміналістів, спрямована на розв'язання конкретних проблем суспільної практики, стала одночасно й етапом накопичення емпіричного матеріалу, завдяки чому й стало можливим його теоретичне узагальнення. У хронологічному аспекті це

етап до 1917 р.

Другим етапом першого періоду розвитку теорії криміналістичної ідентифікації був етап з 1917 по 1940 р., зумовлений інтенсифікацією кримінально-правових відносин, що пояснювалось умовами так званої жорстокої класової боротьби та значною увагою до цих процесів з боку радянської держави, який характеризувався інтенсивним теоретичним узагальненням досвіду ідентифікаційних досліджень і формуванням її вихідних наукових понять. І хоча це ще був емпіричний спосіб розв'язання проблеми, що була центральною для криміналістики як науки, але саме завдяки успіхам, досягнутим на основі узагальнення накопиченого емпіричного матеріалу стало можливим і формулювання окремих теоретичних положень.

Оцінюючи значення для криміналістичної теорії періоду формування її емпіричної бази, Р.С. Белкін підкреслює, що виникнення розвиненої криміналістичної теорії стало можливим тільки в результаті того, що в розпорядженні науки виявився необхідний для теоретичних узагальнень величезний емпіричний матеріал, як позитивний, так і негативний досвід застосування у боротьбі зі злочинністю криміналістичних засобів. Саме так виникли емпіричні передумови криміналістичної теорії як у вигляді окремих даних досвіду, так і у вигляді окремих емпіричних закономірностей.

Наступним періодом розвитку теорії криміналістичної ідентифікації є період формування її як цілісної наукової теорії, в якому також необхідно виділяти кілька етапів.

Перший етап з 1940 по 1950 р. Це час формування понятійного апарату криміналістичної ідентифікації, її наукових засад та вихідних теоретичних положень і принципів. Варто погодитися з Т. Седовою, що цей етап збігається із завершенням становлення криміналістики як самостійної науки, методологія якої ще не звільнилася від впливу природничих наук, що й позначилося на формуванні перших теоретичних положень криміналістичної ідентифікації.

Другий етап – з початку 50 до початку 70-х рр. відзначався інтенсивним розвитком наукових засад та методів ідентифікації окремих об'єктів та особливо інтенсивним розвитком трасології, у результаті чого з вузько трасологічних позицій стали тлумачитися всі поняття криміналістичної ідентифікації, який іноді називається етапом формування «об'єктових теорій».

Третій, або сучасний етап розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, з початку 70-х рр. і до теперішнього часу, відзначається осмисленням місця та функцій криміналістичної ідентифікації в системі судочинства, уточненням її структури як системи знань і практичної діяльності, етапів розвитку тощо.

Як зазначали М. Сегай та В. Стринжа, 70-80-ті рр. характеризуються не тільки торжеством теорії криміналістичної (судової) ідентифікації (монографії В. Колдіна, М. Сегай, В. Мітричева, І. Кучерова), а й розробкою «цілини» неідентифікаційних досліджень у криміналістиці та судовій експертизі: проблеми криміналістичної діагностики (З. Кирсанов,

обставин справи, повідомленим експерту, таке визначення може бути дано, експерт, формулюючи завдання, що стоять перед експертизою, вправі дати його і скласти план дослідження.

Здійснення комплексу заходів щодо підготовки порівняльного ідентифікаційного дослідження також відноситься до компетенції слідчого. Слідчий визначає, у якій установі повинна бути проведена експертиза, вибирає експерта, збирає матеріали для дослідження. Разом з тим велика роль у вирішенні зазначених питань належить спеціалісту і експерту.

В необхідних випадках проводиться вилучення зразків за участю спеціаліста. Які ж це випадки? Залучення спеціаліста безумовно необхідно, якщо слідчий не має у своєму розпорядженні знань, навиків чи матеріально-технічних засобів необхідних для одержання зразків. Як правило, така ситуація складається, коли сам об'єкт, що перевіряється, не може бути наданий на експертизу і потрібне отримання для дослідження його відображень чи частин. Особливо це стосується хаотичних систем і матеріальних комплексів нестандартного (випадкового) походження. Вимоги репрезентативності і порівнянності зразків найкраще тут можуть бути реалізовані спеціалістом.

Оскільки одержання зразків для порівняльного дослідження в складних випадках варто розглядати як органічну частину самого порівняльного дослідження, доцільніше доручати його самому експерту і здійснювати в порядку експертного експерименту чи участі експерта у проведенні відповідної слідчої дії: огляду, освідуванні, обшуку, виїмки.

Оскільки ідентифікація представляє лише елемент доказування з метою встановлення шуканого об'єкта, особливу актуальність дістають проблеми взаємодії слідчого й експерта і планування дослідження складних багатокomпонентних об'єктів. Дослідження в цих випадках одержує багатоступінчастий характер, коли можуть бути виділені вихідні, проміжні і кінцеві об'єкти ідентифікації.

Вихідні об'єкти представляють елементарну, що не піддається подальшому аналізу ланку структури ідентифікованого об'єкта. Проміжні об'єкти характеризують вище розташовані ланки цієї структури і встановлюються шляхом оцінки інформації, отриманої зі структурно взаємозалежного вузла об'єктів нижчого рівня. У залежності від характеру і складності міжкомпонентних зв'язків можуть бути виділені проміжні об'єкти різних рівнів (ступенів). Кінцевий об'єкт характеризує загальну структуру ототожнюваного об'єкта і встановлюється шляхом оцінки всієї зібраної ідентифікаційної інформації.

Існує таке поняття як безпосередні об'єкти дослідження. Безпосередні об'єкти це джерела ідентифікаційної інформації, отриманої шляхом використання спеціальних технічних чи тактичних прийомів дослідження. Необхідність даного поняття обумовлена тим, що ідентифікаційна інформація може бути отримана як шляхом безпосереднього вивчення її носіїв предметів і слідів, так і шляхом вивчення міжструктурних зв'язків ідентифікованого об'єкта і оцінки вихідної інформації.

Складність досліджуваного об'єкта робить неможливим його всебічне

183]. Між тим, здійснюючи ідентифікацію за матеріально-фіксованими відображеннями, слідчий має досить обмежені можливості. Він може обґрунтовано заперечувати (виключати) тотожність, проте не може стверджувати його. Оцінка сукупності ознак, необхідних для позитивного висновку, потребує спеціальних (експертних) знань.

Існує думка, що висновки слідчого використовуються лише для оперативно тактичних цілей, оскільки він в силу свого процесуального положення не може виступати як самостійне джерело судових доказів. Будучи суб'єктом доказування, слідчий повинен встановлювати доказові факти, які в загальній системі доказування є логічним засобом обґрунтування головного факту в його позитивній чи негативній формі.

Таким чином, говорячи про можливості слідчого у вирішенні питання про тотожність необхідно враховувати відсутність у нього спеціальних експертних знань, необхідних для встановлення тотожності за ідентифікаційними ознаками. Разом з тим, обмежуючи ідентифікаційні можливості слідчого і не надаючи висновкам слідчого значення судових доказів (вихідної доказової інформації), не варто забувати, що діями слідчого (оглядом, протоколюванням, фотографуванням тощо) інформація виявляється і фіксується, а його висновки про доказові факти є логічними аргументами в доказуванні.

Визначення завдання ідентифікації, тобто визначення об'єкта, що підлягає встановленню, відноситься до компетенції слідчого, а також інших суб'єктів доказування, які формулюють питання експерту.

Для виділення у матеріальному комплексі об'єкта, функціональний зв'язок якого з подією злочину може бути встановлений за допомогою ідентифікації, визначення науково-технічних можливостей дослідження і формулювання питань слідчому корисно, а часом і необхідно, звернутися за допомогою до спеціаліста (бажано вже призначеного експерта).

Ця рекомендація, однак, не означає вирішення питання про те, ким конкретно визначається ідентифікуємий об'єкт: слідчим чи експертом.

Слідчий, виходячи з обставин кримінальної справи і ролі в ньому досліджуваних об'єктів, виділяє в матеріальній обстановці події об'єкт, що перевіряється. Виділення ж ідентифікованого об'єкта як сукупності властивостей, необхідних і достатніх для вирішення питання про тотожність, може бути зроблено тільки експертом і тільки в результаті дослідження.

При призначенні експертизи слідчий може сформулювати версію про шуканий об'єкт, наприклад: «Чи не вистріляна картеч, виявлена в трупі потерпілого А. з рушниці обвинувачуваного Б.?» чи «Чи не відноситься патрон, виявлений на місці убивства А., до маси патронів, що зберігаються в патронташі Б.?» тощо. Ця версія і є істотною ознакою об'єкта, що перевіряється.

Визначаючи об'єкт, що перевіряється, слідчий повинен виділити його як окремий елемент матеріальної структури розслідуваної події, виходячи з характеру його взаємодії з іншими елементами.

Якщо в постанові про призначення експертизи через якісь причини не міститься індивідуального визначення об'єкта, що перевіряється, але з

Ю. Корухов, В. Снетков) та криміналістичної ситуалогії (Г. Грановський).

Отже, подолання традиційного трасологічного підходу до поняття об'єктів криміналістичної ідентифікації та її практичних можливостей, широкого впровадження у практику ідентифікаційних досліджень комп'ютерних технологій стало новим поштовхом у розвитку як теорії криміналістичної ідентифікації загалом, так і окремих її вчень, і як наслідок, криміналістики в цілому.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

2.1. Криміналістична ідентифікація (ототожнення): поняття, загальна характеристика, наукові основи.

Перш ніж розглянути поняття криміналістичної ідентифікації розглянемо походження терміну «ідентифікація», у довідковій літературі воно пояснюється по-різному: від латинських *idem* – той самий та *facere* – робити, середньолатинського *identificare* – ототожнювати, пізньолатинського *identifico* – ототожнюю. Ці розбіжності зумовлені тим, що слово «ідентифікація» є складним. У його основі – латинське *idem* (*is* + *-dem*) – той самий, один і той самий та *facere* – робити, здійснювати. Від *idem*, яке в складних словах набуває форми *ident(i)-*, у процесі розвитку латинської мови виникли середньолатинське *identicus* – ідентичний, тотожний, *identificare* – ідентифікувати, ототожнювати та пізньолатинське *identitas* – ідентичність, тотожність. Ці слова через французьку мову (хоча не виключається, що вони запозичені й з німецької) проникли і в українську та російську мови, у результаті чого в сучасній українській мові широко використовуються такі слова, як «ідентифікація», «ідентичний», «ідентичність», «ідентифікувати» тощо. Варто, однак, підкреслити, що в процесі розвитку латинської мови значення поняття «ідентичність» у складі всіх новоутворень не змінювалось й означало відповідність об'єкта самому собі – об'єкт той самий, один і той самий [12, с. 189].

Що ж до сучасних української та російської мов, то тут воно тлумачиться досить широко, і трапляються такі визначення цих понять: ідентичність – тотожність, рівнозначність, однаковість, подібність предметів, збіг двох предметів чи понять; ідентичний – тотожний, рівнозначний, схожий, однаковий; ідентифікувати – ототожнити, ототожнювати; ідентифікація – встановлення збігу, подібності, уподібнення; визнання тотожності, ототожнення об'єктів, упізнання; уподібнення, встановлення рівнозначності, тотожності певних об'єктів на основі тих чи інших ознак; ототожнення, встановлення збігу чогось із чимось [12, с. 189]. Наведене свідчить, що у сучасній українській та російській мовах поняття «ідентичність» його вихідному однозначному змісту не відповідає. Тут воно багатозначне й тлумачиться і як тотожність, і як рівність, і як однаковість, і навіть як подібність (схожість).

Отже, незважаючи на те, що вихідне значення слова «тотожність», «те саме», «одне й те саме», у сучасній мові воно тлумачиться як: «рівність об'єкта самому собі», «рівність кількох об'єктів», «однаковість об'єктів» і навіть як «повна схожість (подібність) об'єктів».

Якщо ж говорити про термін «криміналістична ідентифікація» то він є дуже містким. Ним позначають метод, мету і процес ототожнення засобами криміналістики різних об'єктів, що мають значення для правильного досудового розслідування злочинів і вирішення кримінальних справ у суді.

Ідентифікувати – значить встановити те саме в різних об'єктах чи той

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

3.1. Взаємодія слідчих, судів і експертів при застосуванні методів ідентифікаційного дослідження.

Природно, що проблема взаємодії слідчого і експерта під тим чи іншим кутом зору обговорюється усіма авторами, які працюють в галузі використання експертизи в доказуванні.

Загальними передумовами вирішення цієї проблеми є:

- розмежування і взаємозв'язок процесів ідентифікації і доказування з метою встановлення шуканого об'єкта;
- розмежування експертного і слідчого рівня вирішення питання про тотожність;
- аналіз взаємодії слідчого і експерта стосовно рішення конкретних завдань доказування (визначення предмета дослідження, підготовка до дослідження, його планування, оцінка виявлених ознак).

Особлива актуальність проблеми взаємозв'язку слідчих і експертних методів ідентифікаційного дослідження обумовлена такими обставинами:

- зростанням складності доказового процесу у зв'язку з використанням нових об'єктів ідентифікації і комплексних методів ідентифікаційного дослідження;
- суттєвою різницею вихідної інформації, об'єму і характеру спеціальних знань і методів дослідження, якими оперує слідчий і експерт;
- необхідністю спільного дослідження для вирішення ряду питань в процесі доказування тотожності (виділення шуканого об'єкта, підбір зразків, оцінка ідентифікаційної інформації).

Питання про тотожність, яке виникає в ході розслідування, вирішується різними суб'єктами і на різному доказовому рівні. Експерт вирішує питання про тотожність шляхом виявлення порівняння і оцінки ідентифікаційних ознак і властивостей порівнюваних об'єктів. Слідчий, працівник органу дізнання, суд вирішують це питання на основі всієї зібраної по справі доказової інформації – особистої системи доказів. Ідентифікаційна інформація надана експертом, складає лише елемент вказаної системи. При цьому дослідження, які проводить слідчий і експерт, повинні бути погоджені так, щоб залишаючись кожне на своєму рівні, вони дали максимум інформації, необхідної для правильного вирішення важливих питань кримінальної справи.

Деякими авторами проблема компетенції слідчого розглядається окремо від рівня доказування без урахування вихідної ідентифікаційної інформації, тобто без урахування того, чи вирішується питання про тотожність на основі ідентифікаційних ознак чи на основі окремої системи доказів. Компетенція експерта або дуже розширюється або необґрунтовано обмежується.

Так, В.М. Прищепка і М.Я. Сегай вважають, що слідчий має достатньо знань для того, щоб здійснити ідентифікацію і прийти до висновку про загальну чи групову приналежність і тотожність порівнюваних об'єктів [4, с.

ідентифікації складається з підготовчої стадії, стадії безпосереднього ототожнення та заключної стадії, у межах кожної з яких згідно з розв'язуваними завданнями необхідно виділяти окремі відносно самостійні етапи, кожен з яких складається з певної кількості окремих дій, спрямованих на розв'язання конкретних пізнавальних завдань.

В процесуальному аспекті структура криміналістичної ідентифікації являє собою сукупність прийомів і дій, спрямованих на отримання судового доказу про тотожність.

Структура криміналістичної ідентифікації залежить і від характеру відображення ототожнюваних об'єктів, яке визначає й особливості процесів, спрямованих на їх пізнання.

При ідентифікації об'єктів за їх матеріально-фіксованими відображеннями структура криміналістичної ідентифікації являтиме собою діяльність з організації і проведення експертного дослідження, а при ідентифікації за відображеннями об'єктів свідомістю людини структуру діяльності з організації та здійснення їх впізнання.

самий об'єкт у його різних станах.

Об'єкт тут розуміється дуже широко, аж ніяк не тільки в змісті матеріальної речі.

Криміналістичною можна назвати лише таку ідентифікацію, що здійснюється засобами криміналістики і з метою розслідування злочину та правильного вирішення кримінальної справи в суді. Причому одержання судового доказу не є обов'язковою ознакою цього поняття, оскільки встановленню істини в справі нерідко сприяють і такі висновки про тотожність, що мають лише оперативне значення, допомагаючи у визначенні найбільше ефективних шляхів розслідування й оцінки зібраних доказів.

Терміном «ідентифікація» у криміналістиці позначають процедуру встановлення наявності чи відсутності тотожності конкретних об'єктів, що мають значення для справи. Однак до встановлення тотожності чи розходжень вдаються не тільки при розкритті і розслідуванні злочинів.

Криміналістичну ідентифікацію відрізняє сукупність таких специфічних особливостей:

- об'єкти індивідуально визначені тіла, що мають стійку зовнішню будову;

- сфера проведення не обмежується експертизою;

- здійснюється за відображеннями стійких ознак шуканих об'єктів на поверхнях інших.

Проте всякий об'єкт знаходиться в постійній зміні, розвитку. Зміни об'єкта з часом стають настільки значними, що можуть перетворювати його в інший об'єкт. Це змушує визнати, що тотожність містить у собі і відмінності. Наприклад: зовнішність людини за кілька років може сильно змінитися; почерк 16-ти і 30-річного зовні стає несхожим; протектор, що залишив сліди, через два тижні інтенсивної експлуатації може виявитися «лисим» тощо.

Однак положення діалектики про індивідуальність всякого об'єкта дозволяє дивитися на неминучі зміни об'єктів у часі оптимістично: залишаються ознаки, що мають високий ступінь стійкості. Це дозволяє виявити навіть через тривалий час, що це та сама людина, та сама річ (предмет), що ми шукали.

У ході ідентифікації здійснюється порівняння шуканого об'єкта з його відображенням у вигляді сліду чи зліпка (відбитка, фотографії), чи відділеної від нього частини. Якщо виявиться, що це і є шуканий об'єкт, констатують тотожність. Варто особливо підкреслити, що в результаті ідентифікації встановлюється не схожий та шуканий, а саме шуканий об'єкт.

Ідентифікація – це не встановлення винності. Це процедура наукова, дослідницька, але не юридична. Результат ідентифікації дає лише матеріал для вирішення правових питань, але сам по собі цих питань не вирішує.

Вище наведене свідчать про те, що ідентифікаційними діями процедура розкриття і розслідування злочину не обмежується. Результати ідентифікації набувають значення лише в сукупності з даними, отриманими іншими методами, у тому числі слідчими діями. Однак без ідентифікації не обходиться процес розкриття і розслідування жодного злочину

Ідентифікувати (ототожнити) об'єкт – значить, шляхом порівняльного

дослідження за відображеннями чи фрагментами встановити його тотожність самому собі, в різні моменти часу і в різних його станах.

Термін «криміналістична ідентифікація» вживається в трьох значеннях:

- якостей мети (завдання) і результат самого дослідження;
- процес дослідження як система дій, які виконуються в певній послідовності для вирішення завдань тотожності;
- теоретична концепція (теорія) про загальні принципи і прийоми ототожнення матеріальних об'єктів як способу встановлення істини в процесі (кримінальному, адміністративному, цивільному).

Ідентичність чи тотожність об'єкта означає, в першу чергу, його неповторність, індивідуальність, відмінність від інших подібних йому об'єктів. В основі теорії криміналістичної ідентифікації знаходиться вчення про діалектичну тотожність, яке виходить із визнання індивідуальності, неповторності об'єктів матеріального світу. Можна говорити про наявність подібних об'єктів, які об'єднуються за ознаками подібності в класи, роди, види, але не може бути двох абсолютно тотожних об'єктів, які б співпадали повністю. Криміналістична ідентифікація один із засобів, який сприяє встановленню істини в судочинстві.

Наведене вище свідчить, що ідентифікація як процес встановлення тотожності або збіжності будь-яких ознак у різних об'єктах є загальним (загальнонауковим) методом дослідження, теорія якого ґрунтується на формальних законах логіки та є сукупністю логічних правил дослідження, в процесі яких встановлюється тотожність.

Багато вчених ще й до цього часу продовжують відносити ідентифікацію до окремих методів науки криміналістики. Однак ще С.М. Потапов розглядав ідентифікацію як універсальний метод пізнання, котрий дозволяє ототожнювати різноманітні об'єкти матеріального світу, явища, події, різні стани об'єктів зараз, у минулому і майбутньому, ділянки простору і відрізки часу на всіх стадіях кримінального процесу. Таким чином, універсальність методу ідентифікації як загальнонаукового інструмента, дозволяє використовувати методи природничих і технічних наук як прийоми для застосування ідентифікації як загального методу пізнання.

Те, що ідентифікація визнана загальнонауковим методом пізнання, свідчить про достатньо розроблені методологічні основи науки криміналістики, оскільки перехід часткового методу на більш високий рівень узагальненості переконливо це доводить.

2.2 Об'єкти криміналістичної ідентифікації.

Поняття об'єкти в теорії ідентифікації мають, принаймні, два значення. У першому значенні це матеріальні об'єкти фізичні тіла, тверді, сипкі, рідкі, різноманітні як неорганічного, так і органічного походження, щодо яких треба встановити тотожність або групову приналежність. Такі об'єкти називають ототожнюваними або ідентифікованими. Ідентифікується лише один об'єкт, оскільки встановлюється тотожність конкретного об'єкта. Якщо об'єктів кілька, тоді і актів ідентифікації буде декілька.

В другому значенні об'єкти це будь-які матеріальні тіла органічного та

Саме це й є підставою для розгляду слідчої дії і в гносеологічному аспекті, а водночас розмежування процесуальної і непроцесуальної криміналістичної ідентифікації та для постановки питання про їх суб'єктів, роль оперативних досліджень ідентифікаційного характеру, які виконуються слідчим та іншими особами, роль суду, що проводить ідентифікаційні дії, оцінює результати дій, які виконані іншими суб'єктами, роль апеляційних судів, які можуть погодитись або не погодитись із висновками з оцінки ідентифікаційних дій судів першої інстанції.

Саме тому при конструюванні схеми структури криміналістичної ідентифікації мають враховуватись й ці питання.

З огляду на викладене структура криміналістичної ідентифікації насамперед залежить від її мети. Якщо її метою є лише розв'язання питання про тотожність, то й її структура являтиме собою лише структуру акту безпосереднього ототожнення. Якщо ж метою криміналістичної ідентифікації є отримання судового доказу про тотожність, то ця діяльність повинна мати процесуальний характер і являти собою систему взаємопов'язаних процесуальних, організаційних, пізнавальних, тактичних і технічних дій, спрямованих на досягнення цієї мети.

На основі викладеного можна зробити такі висновки.

Однією із вихідних гносеологічних умов дослідження криміналістичної ідентифікації є встановлення її структури та механізму здійснення, тобто розв'язання проблеми, як пізнавальну діяльність суб'єктів ідентифікаційного процесу можна висловити у вигляді системи елементів, що забезпечують можливість використання методу аналогії в кожному з окремих випадків цього виду пізнавальної діяльності і, отже, виконують евристичну функцію, оскільки орієнтують на те, як суб'єкт криміналістичної ідентифікації має міркувати і діяти практично з метою отримання істинних і достовірних результатів.

Криміналістична ідентифікація, яка являє собою специфічну і відносно самостійну складно організовану систему пізнавальних дій, функціонує як елемент більш загальної системи пізнавальних дій у сфері кримінального судочинства в цілому, які здійснюються як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах.

Структура криміналістичної ідентифікації залежить насамперед від мети, на досягнення якої вона спрямована, згідно з чим виділяють її процесуальні та не процесуальні форми.

Якщо метою криміналістичної ідентифікації є лише розв'язання питання про тотожність, то і її структура являтиме собою лише структуру акту безпосереднього ототожнення, а такі ідентифікаційні дії мають непроцесуальний характер.

Якщо метою криміналістичної ідентифікації є отримання судового доказу про тотожність, то ця діяльність має процесуальний характер і являє собою систему взаємопов'язаних пошукових, процесуальних, організаційних, пізнавальних, тактичних і технічних дій, спрямованих на організацію і проведення певної слідчої або судової дії.

В організаційному аспекті структура процесуальної криміналістичної

ідентифікації розуміють структуру криміналістичного дослідження в цілому, інші структуру акту безпосереднього ототожнення, треті структуру діяльності зі встановлення розшукуваного об'єкта, певним чином пов'язаного з розслідуваною подією тощо [10, с. 220].

Виділяють й неоднакову кількість стадій ідентифікаційного процесу (Д. Мирський – 3; В. Колдін, А. Вінберг, М. Сегай – 4; М. Терзієв – 5; Н. Новосьолова – 7; О. Лубін – 13).

Немає єдності думок і щодо найменування окремих стадій, їх послідовності та необхідності дотримання. Але, як правило, у більшості літературних джерел структура криміналістичної ідентифікації ототожнюється зі структурою загальнонаукової ідентифікації і зводиться до акту безпосереднього ототожнення («експертного дослідження», «акту технічної ідентифікації» тощо). Так, на думку А. Вінберга, криміналістичне дослідження речових доказів складається з огляду, експерименту, роздільного аналізу та синтезу і порівняльного дослідження, неодмінне дотримання послідовності яких є необхідною умовою його всебічності та високої якості [10, с. 61-66].

В. Колдін та М. Сегай у загальній методиці ідентифікації при проведенні криміналістичних експертиз виділяють:

- попереднє дослідження об'єктів, яке включає ознайомлення з обставинами справи, уточнення завдань і обсягу дослідження та попередній огляд об'єктів;
- роздільне дослідження, яке включає дослідження індивідуальності та змінюваності ототожнюваних об'єктів, дослідження розшукуваного та того, що перевіряється об'єктів;
- порівняльне дослідження ототожнюваних об'єктів, яке включає експеримент, що сприяє вирішенню питання про тотожність;
- оцінку експертом результатів порівняльного дослідження, яка складається з оцінки відмінностей та збігу властивостей порівнюваних об'єктів.

Погоджуючись із такою схемою ідентифікаційного дослідження в цілому, окремі автори уявляють її в спрощеному, чи, навпаки, ускладненому варіанті.

Аналіз наведених поглядів дає підстави для висновку, що всі вони відрізняються лише більшим чи меншим ступенем деталізації структури діяльності експерта, який здійснює акт безпосереднього ототожнення.

Крім того, оскільки у кримінальному судочинстві для отримання процесуально значущих результатів має бути дотримана й процесуальна форма, то структура криміналістичної ідентифікації повинна включати й основні елементи структури тих процесуальних дій, у рамках яких вона здійснюється. А як відомо, у структурі кожної слідчої дії виділяють підготовчий етап, етап власне проведення слідчої дії та етап фіксації її ходу та результатів. Однак висловлюються й думки, згідно з якими структура слідчої дії є складнішою.

Отже, хоча доказування є процесуальною діяльністю у сфері судочинства, розв'язання його завдань немислиме без загально-пізнавальних процесів, які лежать в основі як процесуальних, так і неprocesуальних дій.

неорганічного походження, які є засобами для встановлення тотожності. Такі об'єкти називаються ототожнюючими або ідентифікуючими. Ось чому процес встановлення тотожності у своїй структурі вміщує: ідентифікований (ототожнюваний) та ідентифікуючий (ототожнюючий) об'єкти. Ідентифікуючих об'єктів у процесі ідентифікації може бути кілька.

Ідентифікованими об'єктами, тобто об'єктами, ототожнення яких складає завдання процесу ідентифікації, є:

- люди (обвинувачувані, підозрювані, потерпілі тощо);
- різні матеріальні речі (взуття, одяг, предмети злочину, транспортні засоби тощо);
- тварини, рослини;
- ділянки місцевості, приміщення тощо.

Як ідентифікуючі об'єкти, тобто об'єкти, за допомогою яких вирішуються завдання ідентифікації, вивчають:

- сліди рук, ніг, зубів та інших частин тіла людини, предметів його одягу, взуття, засобів злому, частин зброї на кулях і гільзах;
- копії цих слідів у вигляді зліпків, відбитків, фотознімків;
- документів, де проводиться ототожнення печаток і штампів за відбитком, осіб за почерком, друкарських машинок за видруківаним текстом тощо;
- ділянки місцевості за уявним образом, шляхом їх пред'явлення в натурі, за фотознімками чи відеоматеріалами;
- частини якихось речей для встановлення їх приналежності єдиному цілому.

Великий вклад в розробку вчення про об'єкти криміналістичної ідентифікації внесли В.Я. Колдін, В.С. Митричев, М.Я. Сегай, Н.А. Селіванов, А.А. Ейсман та інші. Проте питання про об'єкти криміналістичної ідентифікації і досі залишається найбільш дискусійним. Спори найчастіше викликає коло об'єктів криміналістичної ідентифікації, в той час як це питання тісно пов'язане з поняттям об'єкта криміналістичної ідентифікації і повинно вирішуватися, виходячи з цього поняття.

Поділу об'єктів на ідентифікуючі і ідентифіковані відповідає роздільне існування фізичних об'єктів (оскільки відображення завжди відокремлено від відображаючого). На відміну від цього поділу об'єктів на шукані і ті, що перевіряються є логічним, моделюючим відношення тотожності. Шуканий і той, що перевіряється це ті об'єкти, питання про тотожність яких вирішується в процесі ідентифікації, і при позитивному висновку шуканий і той, що перевіряється об'єкти виявляються різними станами одного і того самого об'єкта (при негативному висновку шуканому і тому, що перевіряється об'єктам будуть відповідати різні фізичні тіла).

Таким чином, аналізуючи дану класифікацію, можна дійти висновків:

- класифікація об'єктів на ідентифікуючі і ті, що ідентифікуються; шукані і ті, що перевіряються побудовані на різних підставах, мають різний науковий зміст і призначення. Перша призначена для дослідження процесу відображення і вирішення питання про тотожність, друга для дослідження зв'язку одиничного об'єкта зі злочином методами процесуального

доказування з використання ідентифікації;

– на початковому етапі, коли досліджувався головним чином технічний аспект теорії криміналістичної ідентифікації, класифікація об'єктів на ідентифікуючі і ідентифіковані задовольняла потреби наукового аналізу. В подальшому необхідність в глибокому вивченні доказового процесу, пов'язаного з ідентифікацією, обумовила появу понять шуканого і того, що перевіряється об'єктів. Разом з тим вказані поняття є парними, тобто не можуть трактуватися у використанні окремо одне від одного;

– обидві класифікації взаємопов'язані і мають, як і відповідні їм процеси дослідження, самостійне значення в аналізі різних рівнів і сторін діяльності зі встановлення одиничного об'єкта, який відноситься до розслідуваної події.

Встановлення ідентифікуючого об'єкта спирається на ідентифікаційні ознаки і здійснюється шляхом технічного порівняльного дослідження. Встановлення шуканого об'єкта спирається на окрему систему доказів про шуканий об'єкт і здійснюється шляхом доказування.

Вище були розглянуті два методи ідентифікації: загальний та окремий. Для кожного з них існують конкретні об'єкти, стосовно яких можна даним методом встановлювати тотожність в його криміналістичному розумінні.

Криміналістична ідентифікація це суто окремий метод дослідження, який застосовується для ототожнення обмеженого кола матеріальних об'єктів. Методом криміналістичної ідентифікації не можна встановити тотожність матеріальних тіл, що не мають стійкої зовнішньої форми, минулої події, явища, моменту часу. Це завдання розв'язується шляхом процесуального доказування, під час перебігу якого встановлюють тотожність, наприклад, часу вчинення злочину, що кров з місця події належить саме обвинуваченому.

Процесуальне доказування відрізняється від ідентифікації тим, що під час його використовуються усі засоби, регламентовані законом, у тому числі і метод криміналістичної ідентифікації. Ототожнення в процесі ідентифікації здійснюється обмеженими засобами, які входять до структури методу. Тут не можна використовувати як аргументи і засоби, наприклад, показання свідків, зізнання обвинуваченого, які використовуються під час доказування. Ось чому процесуальне доказування це специфічна форма пізнання в кримінальному судочинстві, а криміналістична ідентифікація лише окремий метод, який використовується в процесі доказування.

Криміналістична ідентифікація як метод відрізняється від ідентифікації в інших науках за специфічними ознаками, а саме тим, що:

– об'єктами криміналістичної ідентифікації є всі тіла живої та неживої природи, що мають стійку зовнішню форму;

– криміналістична ідентифікація здійснюється за матеріальними та ідеальними відображеннями ознак зовнішньої будови об'єктів;

– метод криміналістичної ідентифікації застосовується в процесі доказування у кримінальних справах під час спеціальних слідчих дій (впізнання та судової експертизи).

Таким чином об'єктами криміналістичної ідентифікації є: люди, тварини та їх трупи, усі фізичні тверді тіла, що мають стійку будову. Об'єктами ідентифікації загального методу пізнання є всі об'єкти матеріального світу а

Під структурою в науці розуміють будову та внутрішню форму організації системи, єдність елементів, частин, пов'язаних між собою на підставі певного принципу, закону. Отже, структура визначається не тільки наявністю певної сукупності елементів, а й певним зв'язком між ними, який забезпечує їх єдність. Тобто елементи структури існують не ізольовано, не хаотично, вони певним чином упорядковані й лише завдяки цій упорядкованості утворюють цілісну систему, що відзначається якісною своєрідністю.

Таким чином, структура це внутрішня організація системи, що передбачає наявність та певне взаємне розташування її складових. А оскільки цей принцип організації системи має універсальне значення, то він поширюється і на розслідування в цілому, і на криміналістичну ідентифікацію зокрема. Саме тому вивчення структури ідентифікаційного процесу передбачає виявлення не тільки складових, які його утворюють, а й встановлення особливостей їх упорядкованості, а головне дослідження найбільш істотних, закономірних зв'язків у всій різноманітності відносин та взаємодій між ними.

Як зазначає І. Лузгін, упорядкування елементів, що утворюють структуру розслідування, та окремої слідчої дії досягається завдяки певній сукупності факторів, які можуть бути умовно названі управляючими механізмами, і якими є: мета і предмет пізнання; норми кримінального та кримінально-процесуального права, які регламентують процес розслідування та окремі слідчі дії; організаційні принципи та наукові засади розслідування, що розробляються кримінально-процесуальним правом і криміналістикою; професійні навички, досвід та воля слідчого, що здійснює пізнання та доказування [17, с. 93]. А оскільки ці самі фактори сприяють і впорядкуванню елементів структури криміналістичної ідентифікації, то на особливості їх взаємодії й має бути спрямована увага при її дослідженні.

Необхідно, однак, підкреслити, що криміналістична ідентифікація, яка являє собою специфічну та відносно самостійну складно організовану систему пізнавальних дій як реальне явище не є абсолютно самостійним та незалежним процесом, а функціонує як елемент більш загальної системи пізнавальних дій. Виникнувши з потреб практики кримінального судочинства, вона слугує його цілям і виступає невід'ємним аспектом пізнавальної діяльності у цій сфері. А звідси стає очевидним, що криміналістична ідентифікація може бути системно досліджена й зрозуміла тільки в загальному потоці кримінально-процесуальної діяльності як її складова. Структура ж ідентифікаційного процесу через ті самі причини може бути виявлена та системно обґрунтована лише при розгляді її як елемента цієї діяльності.

Структурі криміналістичного дослідження в цілому, як і структурі криміналістичної ідентифікації зокрема, приділяли увагу багато вчених-криміналістів, однак до цього часу єдиної думки вони не дійшли, що свідчить, з одного боку, про складність даного питання, а з іншого про різні підходи до її розуміння та оцінки. Аналіз висловлених з цього приводу поглядів дає підстави для висновку, що одні під структурою криміналістичної

Виходячи з наведеного, криміналістичну ідентифікацію, на відміну від ідентифікації, як загального методу, варто поділити за видами відображень на:

- ідентифікацію за матеріально фіксованими відображеннями;
- ідентифікацію за ідеальними слідами відображеннями (уявними образами, слідами пам'яті).

Процедура ідентифікації різних об'єктів розроблена достатньо повно. Є методики ототожнення людей за ознаками письма і почерку, ознаками зовнішності, слідами пальців рук. Розроблені методики ідентифікації вогнепальної зброї за слідами на кулях, гільзах; методики визначення групової приналежності чорнил, паперу, металів тощо.

Однак всі ці методики мають багато спільного: спочатку визначають загальні ознаки, що дозволяє віднести досліджуючи об'єкти до конкретної групи. Далі, за рахунок накопичення інформації про досліджуваний об'єкт, переходять від загального до окремого, встановлюючи конкретний об'єкт. В структурному плані дослідження з метою ідентифікації або встановлення групової приналежності складається з таких стадій:

- огляд (визначається, що собою являє об'єкт, в якому він вигляді, стані тощо);
- роздільне дослідження (вимірюють, описують, фотографують і оцінюють кожну ознаку окремо);
- експериментальні дії (у випадку необхідності в них);
- порівняльне дослідження (за допомогою ідентифікуючих об'єктів намагаються встановити співпадіння чи розбіжності ознак ідентифікуючого і ідентифікованого об'єктів).

Порівнюють при цьому об'єкти в натурі або їх відображення.

Завершальний висновок ідентифікуючого дослідження формулюється у вигляді категоричного (позитивного чи негативного) висновку про тотожність, його відсутність чи групову приналежність.

Підсумовуючи, можна сказати, що в загальному вигляді стадії, які виділяють в процесі експертної криміналістичної ідентифікації, характерні і для інших її видів. Проте результати експертної і неекспертної ідентифікації використовуються для прийняття рішень по кримінальній справі лише тоді, коли вони підтверджені іншими матеріалами справи і разом з тим складають систему доказів одного і того ж факту.

Результати ідентифікації чи встановлення групової приналежності процесуально оформлюються: протокол слідчих дій, висновок експерта, довідка обліково-реєстраційного органу. Поза цих документів згадані результати не мають доказового значення, тобто не можуть використовуватися для розкриття злочинів чи виявлення злочинця.

2.5. Структура ідентифікаційного процесу

Одною з вихідних гносеологічних умов дослідження криміналістичної ідентифікації є встановлення її структури та механізму проведення, що орієнтували б її суб'єктів, як потрібно мислити і практично діяти з метою отримання достовірних результатів.

також сипкі, рідкі, газоподібні речовини та їх стани.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що проблема формулювання оптимальної моделі поняття об'єктів криміналістичної ідентифікації залишається актуальною, а основні питання, з приводу яких продовжуються дискусії з цього приводу, є такими:

- чи всі об'єкти загальнонаукової ідентифікації можуть бути й об'єктами криміналістичної ідентифікації;
- чи можуть бути об'єктами криміналістичної ідентифікації ідеальні об'єкти (поняття, судження тощо);
- чи можуть бути об'єктами криміналістичної ідентифікації не окремі індивідуально-визначені об'єкти, а так звані «сумативні цілі» гази, рідини та сипучі речовини;
- які конкретно об'єкти можуть бути об'єктами криміналістичної ідентифікації, що здійснюється у формі спеціально організованих ідентифікаційних досліджень;
- які конкретно об'єкти можуть бути об'єктами криміналістичної ідентифікації, що здійснюється у формі пред'явлення для впізнання;
- які об'єкти можуть бути об'єктами ототожнення, що здійснюється в ході інших процесуальних дій.

Очевидно, що при пошуках відповіді на зазначені питання необхідно враховувати таке. Характеризуючи криміналістичну ідентифікацію, слід пам'ятати про її тісний взаємозв'язок з ідентифікацією загальнонауковою. І якщо ми визнаємо, що об'єктами загальнонаукової ідентифікації є будь-які індивідуально-визначені об'єкти, що являють собою об'єктивну реальність, наділену сукупністю індивідуальних її атрибутивних, субстанціональних та функціональних властивостей, які є її ознаками, то з огляду на це ми повинні будувати й поняття об'єктів ідентифікації криміналістичної, враховуючи при цьому, що вона здійснюється в особливій сфері практичної діяльності, яка висуває особливі вимоги й до її об'єктів. Тому подібне широке тлумачення об'єкта криміналістичної ідентифікації може бути прийняте лише з певними застереженнями, зумовленими специфікою сфери здійснення цього процесу. А оскільки у сфері кримінального судочинства ми видаємо процесуальні та непроцесуальні форми криміналістичної ідентифікації, то з цих позицій ми повинні визначати й особливості об'єктів кожної з названих форм.

Звичайно, було б логічним, якби законодавець, визначаючи процесуальні форми ідентифікаційного процесу, сформулював визначення їх об'єктів або хоча б навів їх перелік. Однак ні такого визначення, ні такого переліку в чинному законодавстві немає. Більш того, про об'єкти експертної ідентифікації в законі не згадується взагалі. Що ж до об'єктів пред'явлення для впізнання, то й тут законодавець виявився непослідовним, оскільки ними названі лише особи та предмети (ст. 174, 175 КПК), що й породжує дискусії, які свідчать про спроби теоретичного розв'язання зазначених проблем.

Очевидно, що при вирішенні питання щодо об'єктів криміналістичних ідентифікаційних експертиз варто виходити з того, що будь-які експертні дослідження є одним із способів використання у сфері судочинства природничих, технічних чи інших спеціальних знань (ст. 75 КПК України).

Відповідно й об'єктами цих досліджень можуть бути будь-які об'єкти, що потрапили до сфери цієї діяльності, властивості яких є предметом тієї чи іншої галузі науки, техніки чи ремесла. А тому об'єктами експертного ідентифікаційного дослідження можуть бути будь-які об'єкти, ототожнення яких можливе на даному етапі розвитку відповідних галузей наукових знань.

2.3 Суб'єкти криміналістичної ідентифікації.

Проблема суб'єктів криміналістичної ідентифікації тісно пов'язана з розумінням сутності самої криміналістичної ідентифікації, особливостей її різновидів та сутністю розв'язуваних ними завдань. З цього приводу висловлювалися різні погляди. Так, одні ними визнають усіх учасників процесу, які здійснюють процесуальні функції, інші лише державні органи, на які покладено обов'язок розслідувати і розглядати справу по суті, треті не включають до цих органів суди, четверті включають сюди й окремих фізичних осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, п'яті крім учасників процесу, називають й інших осіб тощо.

Однак при розгляді цієї проблеми насамперед варто виходити з процесуального поняття доказування, а вже потім стане очевидним і хто є його суб'єктами. Якщо ж брати до уваги, що доказування – це регламентована кримінально-процесуальним законом діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокурора і суду за участю інших суб'єктів кримінального судочинства зі збирання, перевірки та оцінки фактичних даних (доказів) про обставини, з'ясування яких необхідне для правильного розв'язання кримінальної справи, або, що це – формування (збирання і закріплення), перевірка та оцінка доказів та їх процесуальних джерел, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини і прийняття на цій основі правильного, законного, обґрунтованого та справедливого рішення, або, що це процес встановлення істини у судочинстві, її пізнання та обґрунтування уявлень про її зміст, то стає очевидним, що суб'єктами доказування в кримінальному судочинстві є особи, на яких кримінально-процесуальним законом покладено обов'язок або надано право брати участь в доказуванні у кримінальній справі.

Необхідно звернути увагу й на те, що головними підставами класифікації суб'єктів – учасників кримінального судочинства, є: характер процесуальних повноважень, обсяг наданих їм законом прав та покладених на них обов'язків у процесі доказування, а також те, чиї інтереси вони представляють. А тому насамперед серед них необхідно виділяти:

- державні органи, які для успішної боротьби зі злочинністю наділені владними повноваженнями, у тому числі й на застосування державного примусу;

- представники громадських організацій та трудових колективів, на яких закон покладає виконання процесуальних функцій;

- приватні фізичні особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Очевидно, що перші дві групи суб'єктів є не тільки суб'єктами судочинства а, й суб'єктами доказування.

Що ж до третьої групи суб'єктів, то за процесуальним положенням вона

- власне ідентифікація тобто процес ототожнення;

- використання результатів ідентифікації при доказуванні.

На думку деяких авторів, суб'єктами першого етапу варто вважати і оперативних працівників, оскільки вони теж займаються збиранням матеріалів. Безперечно, що більша роль в збиранні інформації належить оперативним працівникам, проте вихідним матеріалом для ідентифікації вона стає лише після її процесуального оформлення. Якщо проаналізувати всі положення, правила і методики криміналістичної ідентифікації, що стосуються отримання матеріалів, то в усіх цих правилах і методиках розглядаються лише процесуальні джерела, оскільки вони є гарантами об'єктивності і відносності результатів криміналістичної ідентифікації. Саме отримання матеріалів для криміналістичної ідентифікації не з будь-яких, а з процесуальних джерел є обов'язковою ознакою криміналістичної ідентифікації і необхідною умовою вирішення її завдання, отримання судового доказу. Що стосується третього етапу, то його суб'єктами, безперечно, є лише суб'єкти доказування.

Найбільше дискусій викликає другий етап криміналістичної ідентифікації. Тут якраз і виникає питання про її рівні. Якщо взяти логічний аспект, тобто логічне ототожнення, то суб'єктом такого ототожнення може бути будь-який суб'єкт процесуальної і непроцесуальної діяльності.

З усіх процесуальних форм криміналістичної ідентифікації на сучасному науковому рівні розроблені лише методи експертної ідентифікації [27, с. 42].

Суть будь-якого виду ідентифікаційного процесу складається з порівняння ідентифікаційних ознак та властивостей ідентифікованого об'єкта з їх відображеннями в об'єкті ідентифікуючому. Порівнянню можуть підлягати: безпосередньо ідентифікований предмет з відображеннями його ознак, як, наприклад, взуття з його слідом, знаряддя злочину з об'ємним вдавненим слідом; безпосередньо ідентифікований об'єкт з його уявним образом слідом пам'яті, закарбованим людиною, допускається під час упізнання людей та речей; нарешті, порівнюватися можуть тільки відображення ознак ідентифікованого об'єкта, як це буває при ототожненні людини за відбитками пальців рук, інакше кажучи, ідентифікації цілого за частинами.

Неважко помітити, що в усіх випадках ідентифікації фігурують лише матеріальні або ідеальні відображення. Порівняльне дослідження матеріальних та ідеальних відображень розпізнається за засобами, методами та процесуальними формами, які застосовуються. Ідентифікація за матеріальним слідом відображенням, як правило, виконується спеціалістом з використанням різних технічних засобів та методів у формі судової експертизи, яку призначає слідчий.

Ідентифікація за ідеальним відображенням слідом пам'яті, здійснюється джерелом ідеального відображення, тобто суб'єктом, який сприймав ідентифікуючий предмет (особу, річ тощо), при цьому ідентифікація здійснюється під час слідчої дії пред'явлення для впізнання. Виконуючи різні види ідентифікаційного процесу встановлюють тотожність об'єкта або його класифікаційну належність.

ідентифікації:

- за особливостями зовнішньої будови;
- на основі структури і складу;
- на основі функціонально-динамічних особливостей.

В криміналістичній літературі викликає дискусії другий вид ідентифікації. Вказується, що він не може бути віднесений до криміналістичної перш за все на тій підставі, що об'єктами криміналістичної ідентифікації є індивідуально визначені тіла, що мають стійку зовнішню будову. Стверджується також, що цей вид ідентифікації потребує використання хімічних, фізичних та інших природничо-наукових, проте не криміналістичних методів і повинен здійснюватися хіміками, фізиками, біологами та іншими спеціалістами, які не є криміналістами, а лише «називаються криміналістами» [5, с. 28].

У відповідності з поділом видів ідентифікації в залежності від отриманих результатів Т.А. Седова виділяє індивідуальну і групову ідентифікацію. Така підстава для поділу може створити уявлення про різну логічну сутність індивідуальної і групової тотожності, що якраз і має місце. Питання про природу групової ідентифікації є в наш час найбільш спірним в теорії криміналістичної ідентифікації.

Деякі автори встановлення тотожності групи вважають результатом не ідентифікаційного дослідження, а інших пізнавальних процесів: на думку одних, це класифікація, на думку інших, групофікація, треті взагалі не називають природи цього не ідентифікаційного, на їх думку, дослідження. При цьому результат дослідження вони називають груповою приналежністю.

В залежності від характеру дій, в рамках в яких здійснюється ідентифікація, в наш час більшістю авторів виділяється процесуальна і непроцесуальна криміналістична ідентифікація. З цього слідує, що отримання судового доказу не є обов'язковою ознакою криміналістичної ідентифікації. Проте, якщо позбавити криміналістичну ідентифікацію цієї ознаки, то вона цим самим втратить свій специфічний зміст, який відрізняє її від природничо-технічної ідентифікації. Криміналістична ідентифікація складалась як засіб отримання судових доказів, про що свідчить цілеспрямованість всіх її методик на встановлення одиничних об'єктів. Саме тісний зв'язок криміналістичної ідентифікації з теорією доказів, підлеглість її завданням доказування обумовили формування і її теорії, і її методик, тільки ця підлеглість її завдань була необхідною умовою ефективного вирішення і завдань процесуального доказування на основі використання сучасних методів і засобів природничих і технічних наук в кримінальному процесі. В іншому випадку криміналістична ідентифікація, як і криміналістика в цілому, не може бути ланцюгом між природничими науками і правом. Якщо отримання судового доказу не є обов'язковою ознакою криміналістичної ідентифікації, то, відповідно, її завдання не відповідають завданням криміналістики в цілому.

В наш час більшістю авторів до криміналістичної ідентифікації включаються такі етапи:

- збирання матеріалів для ідентифікації;

неоднорідна і серед приватних фізичних осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, необхідно виділяти:

– осіб, які вступають або залучаються до нього для обстоювання певного інтересу, заяви власних претензій чи заперечення претензій інших осіб. Це, зокрема, підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, цивільний позивач і цивільний відповідач та їх представники, які наділені певними правами та обов'язками, і згідно з цим, є і суб'єктами судочинства, і суб'єктами доказування;

– осіб, які в судовому процесі власного інтересу не мають, але залучаються до нього для сприяння розв'язанню його проблем і внаслідок цього стають суб'єктами судочинства, але не є суб'єктами доказування. Це свідки, експерти, спеціалісти, поняті, перекладачі тощо. Але ця група суб'єктів також неоднорідна і може бути розподілена на дві підгрупи, в яких необхідно виділяти:

– осіб, які залучаються до процесу для надання допомоги в розслідуванні та судовому розгляді справи і згідно з цим наділяються певними правами та обов'язками, у тому числі висловлювати свої судження з питань, що підлягають вирішенню, але не мають права на участь у доказуванні (свідки, експерти, спеціалісти);

– осіб, які залучаються до процесу для сприяння в проведенні окремих слідчих та судових дій і згідно з цим наділяються певними процесуальними правами та обов'язками, але не мають права на участь у доказуванні та висловлювати свої судження з питань, що підлягають вирішенню (поняті, статисти, перекладачі, оперативні працівники, представники адміністрації тощо).

Враховуючи зазначене, серед учасників кримінального судочинства варто виділяти суб'єктів доказування та інших учасників кримінального судочинства.

У свою чергу суб'єктів доказування можна поділити на чотири групи, зокрема, це насамперед суб'єкти, для яких доказування є обов'язком внаслідок їх особливого службового статусу і на яких закон покладає обов'язок зібрати, перевірити та оцінити фактичні дані, що свідчать про наявність чи відсутність у певному діянні ознак злочину, прийняти рішення про порушення чи відмову у порушенні кримінальної справи та вирішити справу по суті. Коло цих осіб мало б бути чітко визначене законом. Однак, якщо простежити як регламентується це питання чинним Кримінально-процесуальним кодексом, то неважко помітити певну непослідовність законодавця у його вирішенні.

Так, згідно зі ст. 4 КПК такими особами є: суд, прокурор, слідчий та орган дізнання, згідно зі ст. 97 КПК – прокурор, слідчий, орган дізнання та суддя, а згідно зі ст. 98, 99 КПК до них належать прокурор, слідчий, орган дізнання, суддя та суд. Поряд з цим згідно зі ст. 97 КПК суд не належить до суб'єктів, на яких покладено обов'язок прийняття заяв чи повідомлень про вчинені чи підготовлювані злочини, а згідно зі ст. 98, 99 КПК за наявності відповідних підстав він зобов'язаний вирішити питання про порушення кримінальної справи.

Отже, якщо виходити з того, що криміналістична ідентифікація є засобом розв'язання питання про тотожність, тобто засобом пізнання в умовах судочинства та розглядати її як акт безпосереднього ототожнення, то її одноособовим суб'єктом у межах своїх процесуальних повноважень може виступати будь-який його учасник якими є:

- слідчі (прокурори), які здійснюють ідентифікаційні дії як самостійно, так і у формі слідчих дій за участю інших їх учасників, для яких виявляють та долучають як речові докази об'єкти, що підлягають ідентифікації, отримують зразки та готують матеріали для дослідження, ставлять завдання особі, яка впізнає, при впізнанні та формулюють питання, що виносяться на розв'язання у процесі експертного дослідження, надають їм процесуальної форми, оцінюють отримані в процесі ототожнення результати та використовують їх у доказуванні тощо;

- спеціалісти, які допомагають слідчому при виявленні об'єктів ідентифікації, їх оперативному дослідженні та підготовці для відповідної експертизи, формулюванні питань експерту тощо;

- експерти (особи, які впізнають), які виконують порівняльне дослідження (впізнавання) та вирішують питання про наявність чи відсутність тотожності;

- потерпілі, свідки, підозрювані, обвинувачені та підсудні, які здійснюють ототожнення в процесі пред'явлення для впізнання;

- представники оперативно-розшукових органів, які здійснюють ідентифікаційні дії в процесі оперативно-розшукових дій;

- суд, який здійснює судове слідство та дає остаточну оцінку всім попереднім діям інших учасників судочинства і переконується в правильності чи неправильності отриманих ними висновків на основі оцінки всієї сукупності доказів у справі та визначає значимість отриманих висновків у доказуванні в цілому, з якими він при цьому може погодитися або не погодитися;

- захисник, який сприяє встановленню істини як у ході досудового слідства, так і в судовому процесі.

Однак, маючи можливість здійснювати ідентифікаційні дії в принципі, не кожен із перелічених суб'єктів може здійснювати процесуальні ідентифікаційні дії, оскільки їх суб'єктами можуть бути лише особи, визначені законом.

Отже, якщо криміналістична ідентифікація є засобом доказування, то вона має здійснюватися у визначеній законом процесуальній формі слідчої чи судової дії, яка являє собою колективну пізнавальну діяльність, а її суб'єктами будуть як учасники, цієї дії, визнані законом суб'єктами доказування, так і учасники, які суб'єктами доказування не є.

2.4. Види та стадії криміналістичної ідентифікації.

Криміналістична ідентифікація, це процес (процедура) дослідження для встановлення тотожності. Вона має свою структуру та методiku і в цілому називається видом ідентифікації.

Для класифікації видів ідентифікації у спеціальній літературі

використовують різні підстави. За рівнем досягнутої індивідуалізації ідентифікацію поділяють на родову (групову) та індивідуальну, тобто криміналістичну; за природою ідентифікуючих об'єктів на сигнальну і знакову, за способом відображення ідентифікуючої інформації на ідентифікацію цілих структур, цілого за його частина та ідентифікацію джерела походження. Зустрічаються ще змішані класифікації, з яких найбільш розповсюджені такі:

- ідентифікація за матеріально фіксованим відображенням, наприклад, ототожнення людини за слідами її рук, фотографіям, рентгенівськими знімками, почерком;

- ідентифікація за ознаками загального походження (ціле за частинами), наприклад, фарний розсіювач автомобіля за його уламками;

- ідентифікація за описом ознак, наприклад ототожнення людини за розшуковим орієнтуванням, ототожнення речі за описом, що є в обліковій картці;

- ідентифікація за уявним образом, наприклад, обвинувачений ідентифікується потерпілим в ході пред'явлення для впізнання.

За характером порівнювальної інформації ідентифікацію поділяють:

- за особливостями зовнішньої будови;

- за особливостями зовнішньої будови і складу;

- за функціонально-динамічними особливостями.

Т.А. Седова відмічає, що при розробці класифікації як підстави важливо використовувати такі ознаки, які мають суттєве значення, обумовлюють особливий підхід при створенні спеціальних методик як дослідження, так і використання отриманих результатів в процесі доказування. З цієї точки зору усі види криміналістичної ідентифікації можуть бути класифіковані за такими підставами:

- вид відображення;

- характер інформації, що використовується при ідентифікації;

- результати, якими завершується процес ідентифікації;

- характер дій, в межах яких здійснюється ідентифікація.

При класифікації видів ідентифікації в залежності від виду відображення в криміналістичній літературі, як правило, використовується така ознака, як спосіб фіксації відображеної інформації, у відповідності з яким виділяють: матеріально-фіксоване відображення, опис, фіксування в пам'яті. М.Я. Сегай виділяє три форми відображення в залежності від того, що є носієм відображеної інформації:

- відображення властивостей ототожнюючих об'єктів на інших предметах чи в свідомості людей;

- взаємне відображення властивостей ототожнюючих об'єктів в результаті їх розділення;

- відображення властивостей загального слідоутворюючого об'єкта на деяких однорідних об'єктах [24, с. 102].

В середині кожної з цих груп для криміналістичної ідентифікації суттєве значення має виділення видів відображення за характером взаємодії.

За характером досліджуваної інформації можна виділити такі види